

16+

Мімі

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 25 (5234) 23 чэрвеня 2023 г.

ISSN 0024-4686

«Беларусь»
пра падарожжа
ў Беларусь
стар. 4—5

Л. Родзевіч:
папраўкі
да біяграфіі
стар. 10

Прыцягальная
сіла
прыгожага
стар. 13

Да зорных вышынь

Фота Віктара Іванчыкава.

Наталля Рачкоўская з фіналістамі конкурсу.

Колькі яскравых юных талентаў пабачыла напрыканцы мінулага тыдня сцена сталічнага Дома літаратараў на паўфінальным этапе конкурсу чытальнікаў «Жывая класіка»! Школьнікі розных узростаў з'ехаліся з усіх куткоў Беларусі, каб агучыць упадабаныя творы любімых пісьменнікаў, — каля года яны жылі гэтым, спачатку шукалі блізкія па духу творы, потым рыхтаваліся, вывучалі, паглыбляючыся ў атмасферу мінуўшчыны, прымаралі на сябе вобразы, што ажыўлялі на сцэне. Кожнага суправаджала група падтрымкі: настаўнікі, бацькі, блізкія людзі, якія, здавалася, перажывалі за сваю зорачку не менш, чым яна сама.

Цяжкай і складанай была праца кампетэнтнага журы на завяршальным этапе спаборніцтва — выбраць найлепшае з найлепшага: у паўфінале ўдзельнічалі 28 чытальнікаў, якія дагэтуль прайшлі некалькі папярэдніх этапаў адбору: школьны, раённы, абласны. Усяго спрабавалі свае сілы каля дзевяці тысяч удзельнікаў.

Працяг на стар. 6 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуўся да суайчыннікаў з нагоды Дня ўсенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны і генацыду беларускага народа. «Больш як тры гады беларуская зямля літаральна стагнала ад зверстаў нацыстаў. У разбуральных пажары вайны загінуў кожны трэці жыхар краіны. Нечалавечая бязлітаснасць не зламала волю нашага народа. Абарона роднай зямлі з'яўлялася ўсё грамадзянскае насельніцтва рэспублікі ва ўсеагульным супраціўленні фашызму. Нашы дзяды і прадзеда зведлі катаванні і тэрор, але захавалі свае гонар і годнасць», — адзначыў Кіраўнік дзяржавы. Ведучы не па чутках пра жахі вайны і цану перамогі, беларускі народ захоўвае гістарычную праўду, умяцоўвае дзяржаўны сумэрэнтэт і адзіства нацыі ў імя міру на роднай зямлі, упэўнены Аляксандр Лукашэнка.

Пашана. Падзяка Прэзідэнта Беларусі аб'яўлена выкладчыкам і студэнтам вышэйшых навучальных устаноў краіны. За плённую навукова-педагагічную дзейнасць, значныя асабісты ўклад у падрыхтоўку высокакваліфікаваных спецыялістаў і развіццё творчых здольнасцей таленавітай моладзі падзякі ўдасцелены пяць педагогаў. У іх ліку — загадчык кафедры гісторыка-культурнай спадчыны Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Дзмітрый Герасімеўнак. Падзяка Прэзідэнта аб'яўлена таксама групе студэнтаў з 14 чалавек, якія прадстаўляюць розныя ВНУ Беларусі, за выдатныя поспехі ў вучобе і актыўную грамадскую дзейнасць.

Меркаванне. На фестывалі ў Александрыйсканцэнтраваны ўвесь каларыт беларускай культуры і фальклору. Аб гэтым заявіў намеснік прэм'ер-міністра Ігар Петрышэнка падчас пасяджэння пастаянна дзеючага аркаматэста па падрыхтоўцы і правядзенні свята «Купалле» («Александрыйскія збірае сяброў») у Шклоўскім раёне. «З кожным годам Александрыйскія ўсё больш і больш збірае сяброў, — цытуе БелТА Ігар Петрышэнка. — Тыя, хто прыязджаў на александрыйскую зямлю раней, бяруць сваіх сяброў, каб далучыцца да такога магутнага, дружалюбнага і шчырага фестываля, які праводзіцца па ініцыятыве кіраўніка нашай дзяржавы. Тут сканцэнтраваны ўвесь каларыт беларускай культуры і фальклору, нашы знамянітыя майстры прыкладнага мастацтва дэманструюць свае найлепшыя дасягненні. Важна, што з году ў год да нас прыязджае шмат сяброў і калег з Расіі: паводле папярэдніх даных, у гэтым годзе актыўны ўдзел у нашым фестывалі прымуць больш за 19 рэгіёнаў краіны».

Тэатр. Беларускі дзяржаўны тэатр лялек прадстаўляе новы спектакль «Разумы сабакка Соня», паведамляе агенцтва «Мінск-Навіны» са спасылкай на тэлеграм-канал «Культура Сталіцы». У аснову прэм'еры лёг аднайменны зборнік апавяданняў Андрэя Усачова. Гэта серыя пацешных гісторый пра маленькага, але разумнага сабакку Соню, які часта застаецца дома адзін і прымудле розныя авантуры. Кожны сюжэт з цыкла ненадакучліва падкажа юнаму глядачу, як паводзіць сябе ў той ці іншай сітуацыі ў рэальным жыцці. Наступны прэм'ерны паказ адбудзецца заўтра.

Практ. Рэспубліканскае свята паэзіі, песні і народных рамёстваў пройдзе ў Купалаўскім мемарыяльным запаведніку «Вязінка» 8 ліпеня. Свята прымеркавана да 141-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы і праводзіцца сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі, Мінскім аблвыканкамам, Маладзечанскім райвыканкамам. Вершы, прывесчаныя Янку Купалу, на яго радзіме працягваюць паэты, члены Саюза пісьменнікаў Беларусі. У святочным канцэрце прагучаць музычныя творы, натхнёныя радкамі з вершаў творцы. Падчас свята таксама адбудзецца кірмаш рамёстваў і кніжны кірмаш, а шматлікія фотопляцоўкі дадуць магчымасць зафіксаваць гэты дзень для сямейнага фотаальбома.

Рэгіён. Літаратурна-музычнае свята «Цімкавіцкія вытокі» пройдзе заўтра на радзіме Кузьмы Чорнага ў Капыльскім раёне. Мерапрыемства, прысвечанае дню нараджэння класіка беларускай літаратуры, адбудзецца ў аграгарадку Цімкавічы другі раз. У афішы — сустрэчы з выданымі і маладымі пісьменнікамі, прэзентацыя кніжных выданняў, квесты, гульні, песні і танцы ад мясцовых калектываў, майстар-класы, розыгрышы. Спецыяльны госць — ансамбль народнай музыкі «Святля». Для гэсцей правядуць пашыраныя экскурсіі па экспазіцыі філіяла музея гісторыі беларускай літаратуры. Да таго ж будуць падведзены вынікі тэматычнага творчага конкурсу твораў выяўленчага мастацтва і паэзіі. Пераможцы атрымаюць прызы ад Музея гісторыі беларускай літаратуры, Капыльскага райвыканкама, Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгені ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

У ДOME літаратара адбылося чарговае пасяджэнне Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Па традыцыі мерапрыемства пачалося з уручэння членскіх білетаў прынятым у пісьменніцкую арганізацыю. Акрамя таго, удзельнікі сходу абмеркавалі вынікі ўдзелу СПБ у XXII Нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі, дзе грамадскае аб'яднанне прадстаўлялі 25 паэтаў з розных рэгіёнаў Беларусі. Падчас мерапрыемства ў Маладзечне адбылося і ўзнагароджанне пераможцаў Першага рэспубліканскага конкурсу памяці Міколы Мятліцкага. Старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Міхась Пазнякоў звярнуў увагу пры-

Планы і надзённы клопаты

сутных на тое, што пачаўся прыём работ на новы этап гэтага творчага спаборніцтва.

Расказваючы пра міжнародныя стасункі пісьменніцкай арганізацыі, старшыня СПБ Аляксей Карлюкевіч адзначыў, што апошнім часам былі падпісаны пагадненні аб супрацоўніцтве з Саюзам пісьменнікаў Узбекістана, Башкартастана, Астраханскім рэгіянальным аддзяленнем СП Расіі.

Хаця да правядзення Дня беларускага пісьменства яшчэ два месяцы, ужо ідзе актыўная падрыхтоўка. Старшыня грамадскага аб'яднання паведаміў, што сёлета магчымы змены ў фармаце ўдзелу пісьменніцкай арганізацыі ў свяце. Мяркуюцца, што больш шырока будуць прадстаўлены абласныя аддзяленні. Рыхтуюць

літаратары і падарункі Гарадоцкай раённай бібліятэцы — кнігі з аўтографамі аўтараў.

Гарачую дыскусію пра сённяшні дзень і будучыню літаратурных выданняў выклікала справядзача Наталлі Касцючэнка, галоўнага рэдактара часопіса «Нёман», адным з заснавальнікаў якога з'яўляецца Саюз пісьменнікаў Беларусі.

На пасяджэнні Прэзідыума былі абмеркаваны і іншыя пытанні, сярод якіх Рэспубліканскі конкурс «Кніга мне — кніга ўва мне», што праводзіцца сумесна з Беларускай праваслаўнай царквой, а таксама ўдзел СПБ ва ўрачыстасцях, прысвечаных памяці народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Аляксей ЦІМАФЕЎ

стасункі

Чытай, сталіца!

Суботнім чэрвеньскім днём члены Мінскага гарадскога аддзялення СПБ шчыра дзяліліся з мінчанамі і гасцямі сталіцы ўзнёслым паэтычным словам. Пляцоўка Цэнтралізаваанай сістэмы дзяржаўных публічных бібліятэк г. Мінска калія Рагушы заклікала: «Чытай, Мінск!» — і вабіла выстаўкамі кніг сучасных беларускіх аўтараў, займальнымі кветамі для дзяцей, якія з радасцю далучыліся да творчай прасторы пад вясельныя песні барда Таццяны Жылінскай і гумарыстычныя вершы Валянціны Драбшэўскай.

Не было сумна і дарослым. Яскравыя выступленні літаратараў збіралі прыхільніцкі паэзіі і аўтарскай песні. Гукалі вершы Таццяны Жылінскай, Алены Харавец, Кацярыны Стройлавай, Валянціны Драбшэўскай, Ганны Красоўскай. У запісе можна было паслухаць песні на словы Алены Харавец у выкананні народнага артыста Беларусі Якава Навуменкі і заслужанай артысткі Беларусі Надзеі Мікуліч.

Агата ПІСАР

З астраханскім імпэтам

На працягу апошніх гадоў склаліся добрыя сяброўскія стасункі паміж літаратарамі Беларусі і Астраханскай вобласці. Кіраўніца Астраханскага рэгіянальнага аддзялення Саюза пісьменнікаў Расіі паэта і перакладчыка Юрыя Шчарбакова па праве можна назваць паўнамоцным прадстаўніком беларускай літаратуры на поўдні Расійскай Федэрацыі. Дзякуючы яго намаганням пабачылі свет публікацыі новых перакладаў твораў як класікаў, так і сучасных беларускіх пісьменнікаў: Якуба Коласа, Янкі Купалы, Уладзіміра Караткевіча, Міхася Пазнякава і іншых. Юрый Шчарбакоў удзельнічаў у Першым міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час» у Мінску ў 2015 годзе.

Пагадненне паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Астраханскай пісьменніцкай арганізацыяй падпісана ў Астрахані. У дакуменце гаворыцца пра абмен літаратурнымі выданнямі, часопісамі, інфармацыяй пра літаратурнае і грамадска-палітычнае жыццё. Выказана меркаванне падрыхтаваць і выдаць зборнікі найлепшых твораў беларускіх пісьменнікаў у Астрахані, астраханскіх паэтаў і празаікаў — у Беларусі. Бакі таксама дамовіліся пра распрацоўку турыстычных маршрутаў у галіне літаратурнага турызму ў дзюво краінах.

Межы пагаднення паміж пісьменніцкімі арганізацыямі дазваляюць планавць і рэалізоўваць і іншыя мерапрыемствы, якія будуць спрыяць развіццю братэрскіх сувязей паміж пісьменнікамі Беларусі і Астраханскага краю.

Сяргей ШЫЧКО

не абмініце

Ад Дзвіны да Сожа

Выдавецкі дом «Звязда» штомесяц выпускае ад пяці да васьмі кніг, адрасаваных розным катэгорыям чытачоў: гэта слоўнікі, мастацкія і філакаргычныя альбомы, зборнікі прозы і паэзіі і іншыя выданні.

Сярод ліпенскіх навінак — калектывны зборнік паэзіі «Жаўрукі над Палесsem». Пад адной вокладкай укладальнік старшыня секцыі паэзіі Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктар Шніп сабраў найлепшыя творы аўтараў, чыя паэзія і сёння з'яўляецца правадніком у свет пачуццяў, чалавечых трывог і перажыванняў: Сымона Благутна, Анатоля Грачанікава, Уладзіміра Верамейчыка. Творцы нарадзіліся на Гомельшчыне, іх талент вышчаваны на берагах Сожа і Дняпра, але ўсе яны прыналежаць да шырокай і шматабсяжнай беларускай літаратуры.

Даследчыцай Прудзеншчыны выступае педагог па адукацыі і гадах,

аддадзеных настаўніцтву, музейны работнік, руплівая краязнаўца Святлана Кошур. У «Звяздзе» пабачыць свет кніга яе нарысаў «Праз пацінцу часу: сцэжамі Свяцязянскай зямлі». Матэрыялы будуць цікавыя рознаму колу чытачоў.

Нячасна выдаюцца кнігі ў галіне літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства. У ліпені на кніжных паліцах з'явіцца грунтоўная манатграфія доктара філалагічных навук Валерыя Максімовіча «Эстэтыка творчасці Максіма Багдановіча», адрасаваная настаўніцтву, выкладчыкам і студэнтам ВНУ.

Асобны творчы праект Выдавецкага дома «Звязда» і Віцебскага абласнага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі — альманах «Дзвіна. Віцебшчына літаратурная». У кнізе будуць прадстаўлены творы сучасных паэтаў і празаікаў рэгіёна.

Таксама ў ліпені да чытача прыйдзе кніга беларускіх легенд і паданьняў «Дзвічына з замчышча». Фальклорная

спадчына беларусаў, як сведчаць многія выданні апошніх дзесяцігоддзю, працягвае па-ранейшаму цікавіць сучаснага чытача.

У найбліжэйшых планах «Звязды» — выданне новых кніг Алены Стэльмах, Міхася Пазнякава, Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, Уладзіміра Мазго, Аляся Бадака, Сяргея Клімковіча, Рагнеда Малахоўскага, Віктара Шніпа, Андрэя Каралы і іншых сучасных беларускіх пісьменнікаў і публіцыстаў. Новыя выданні будуць прэзентаваны ў інтэрнэт-прасторы, найперш у тэлеграм-канале «Кніжны клуб Звязды», а таксама на старонках літаратурна-мастацкіх выданняў краіны: у газете «Літаратура і мастацтва», часопісах «Полымя», «Нёман», «Маладосць». Сачыце за гэтымі медыйнымі і лічбавымі рэсурсамі — і вы будзеце ведаць усё пра кніжныя праекты Выдавецкага дома «Звязда», своечасова зможаце замовіць навінкі.

Мікола БЕРЛЕЖ

да ведама

3 літаратурнай Бярэзіншчыны

Бярэзінская цэнтральная раённая бібліятэка шпярдыгавала новае выданне інфармацыйна-краязнаўчага даведніка «Пісьменнікі», складальнікам якога выступае В. Багадзяж. На яго старонках змешчаны кароткія біяграфіі паэтаў, празаікаў, публіцыстаў, літаратурных крытыкаў, якія нарадзіліся ў гэтым краі альбо працавалі ці працуюць у раённым цэнтры, іншых паселішчах Бярэзіншчыны.

Згадаем імёны хаця б некаторых бярэзінскіх літаратараў. У вёсцы Старыя Прыборкі ў 1896 годзе нарадзіўся казачнік Павел Акулевіч. 13 яго твораў надрукаваны ў томе «Казкі ў сучасных запісах» серыі «Беларуская народная творчасць». Цікавым падаецца лёс пісьменніка Івана Бабіновіча (1891—1979), які друкаваўся ў 1930-я гады на старонках перыядычных выданняў «Чырвоны себіт», «Беларуская вёска». Нарадзіўся ў вёсцы Падваложжа. З 1936 года настаўнічаў у Бярэзінскім раёне.

У раённай газеце «Бярэзінская панарама» працуе пісьменнік-фантаст Алесь Бычкоўскі, які нарадзіўся ў Беразіно. Літаратар з'яўляецца аўтарам кніг «Анамаля», «У пошуку шчасця», «Дабрадзей і гардамір квантавай літаратуры» і іншых. З вёскі Калюжыцы — празаік Мельхіёр Ваньковіч (1892—1974), з Вяшэўкі — празаік Якуб Ермаловіч (1910—1987), першая кніга апавяданняў якога — «Над Барозай» — выйшла з друку ў 1960 годзе. Па праве літаратурным можна назваць паселішча Сяліба. Там нарадзіліся крытык, нарысіст, сатырык Якаў Герцовіч (1909—1976), празаік Рыгор Няхай (1914—1991), паэт Янка Туміловіч (1905—1938). Родам з вёскі

Месціна паэт-сатырык, празаік, драматург Міхась Скрыпка (1907—1991), аўтар многіх адметных сатырычных і гумарыстычных кніг («Ад смеху не ўдзячэш», «Пад карань», «Усяк бывае...», «Шануючы вас», «Сцеражыцеся цемрашалаў!», «Дзіва ў кошыку» і інш.). Таксама з Бярэзіншчыны і сённяшні галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» публіцыст і перакладчыца Вольга Рацэвіч (нарадзілася ў 1985 годзе ў вёсцы Альхоўка).

Беразіно — радзіма паэтэсы Ірыны Якавец, аўтара кнігі вершаў «Маналог душы», паэтэсы Алены Разумоўскай, эсэіста Таццяны Каленік. З пісьменніцкімі імёнамі звязаны паселішчы Арэшавічы, Восава, Альхоўка, Міраслаўка, Рачыборак, іншыя прыгожыя мясціны ўнікальнага краю.

Дарэчы, у гэтым раёне ў розныя гады жылі і працавалі дзіцячыя пісьменнікі Рыгор Ігнаценка, Міхась Пазнякоў, шмат хто яшчэ з беларускіх літаратараў. У вёсцы Лысуха нарадзіўся рускі паэт і празаік, перакладчык (пераўвасобіў на рускую мову многія паэтычныя творы Уладзіміра Караткевіча), галоўны рэдактар часопіса «Москва» Уладзіслаў Арцёмаў. З Бярэзіншчыны — літаратуразнаўца, кнігавыдавец Сямён Ляндрэс (гэта яго сын — славеты празаік, майстар дэтэктыва Юліян Сямёнаў), яўрэйскі пісьменнік Аляксандр Хашын, паэт, эсперантыст Ілья Ізгур, амерыканскі паэт Арон Рапапорт, пісьменнік і публіцыст Гары Рогаф...

Інфармацыйна-краязнаўчы паказальнік, які з'яўляецца адным з цэлай серыі выданняў, патрэбных дзеля стварэння выразнага краязнаўчага партрэта Бярэзіншчыны, — добры памагаты ў працы не толькі бібліятэкараў, але і школьных настаўнікаў.

Кастусь ЛЕШНІЦА

між іншым

На сустрэчу ў Стаўрапалі

Багатым на мерапрыемствы быў VIII Міжнародны форум творчых саюзаў «Белая акацыя», што нядаўна праходзіў у Стаўрапалі Расійскай Федэрацыі. На яго найперш з'ехаліся пісьменнікі, мастакі, артысты, іншыя творцы Стаўрапольскага краю. Аднак былі запрошаны і госці з іншых рэгіёнаў. Прынамсі, з Беларусі прыехаў паэт Анатоль Аўруцін. У свяце прымалі ўдзел губернатара Стаўрапольскага краю Уладзімір Уладзіміраў і міністр культуры гэтага рэгіёна Таццяна Ліхачова, а пісьменнікам апекавалася паэтэса Кацярына Палумішва. Яна была з ўдзельнікамі форуму і ў Эсентульскай бібліятэцы, дзе прысутныя з цікавасцю сустрэлі выступленне Анатоля Аўруціна, паэзія якога выкалала шматлікія прыхільныя водгукі.

Пятро ВАСІЛЕНКА

праекты

Пад шатамі быкаўскіх бяроз

У дзень нараджэння Васіля Быкава Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры ў межах традыцыйнага праекта «Быкаўскія дні» ладзіў літаратурны пленэр «Марафон-99. Гэта мая дарога дамоў». Імпрэза праходзіла ў філіяле «Музей-дача Васіля Быкава» і сабрала шматлікіх прыхільнікаў творчасці класіка — сталых і тых, хто яшчэ толькі спасцігае таямніцу душы пісьменніка.

Таццяна Дашкевіч.

распавядалі гісторыі з жыцця, звязаныя з Васілём Быкавым і яго творчасцю.

Самыя розныя госці завіталі на сустрэчу пад шатамі быкаўскіх бяроз — пісьменнік вельмі любіў гэтыя дрэвы, яны левалі яго развядзеную душу, аднаўлялі сілы, давалі натхненне і нябачную абарону. За-

гадчыца філіяла Ірына Князева падчас экскурсіі распавядала і іншыя цікавыя факты з жыцця і творчасці пісьменніка, знаёмліла з адметнымі экспанатамі ў сценах музея — рукапісамі і аўтографамі, здымкамі літаратара і яго сям'і, з яго захапленнямі і хобі. Так, аднымі з найкаштоўнейшых рэчаў творцы з'яўляюцца карціны і кнігі з дарчымі надпісамі, падараваныя яму сябрамі-пісьменнікамі. «Усё мінае — гонар не мінае. Васілю ад Уладзіміра ў дзень 19 чэрвеня 1984 г.» — пазначана рукой У. Караткевіча на адной з выяў старадаўняга замка, што ўпрыгожвае пакой. Пад вокладкай аднаго з тоненькіх зборнікаў — цэлыя пажаданы ад паэта Мар'яна Дуксы. Усё гэта перадае атмосферу добразвучлівасці, святла, творчасці, якая панавала тут пры жыцці Васіля Быкава. Напрыканцы Ірына Князева запрасіла прысутных пакаштаваць гарбаты з мясцовых зёлак — традыцыйны быкаўскага гасціннага дома не згаслі з адыходам гаспадары, яны і сёння нясуць надзею і святло.

Аліса БРАТКА
Фота Віктара ШНІПА

«ЛіМ»-люстэрка

Аб'яўлены намінаны на прэмію Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва 2023—2024 гадоў. Ад Беларусі на прэмію вылучаны тры прэтэндэнты. Як піша БелТА, на ўзнагароду наміраваны аўтарскі калектыў, які стварыў музей у мемарыяльным комплексе «Хатынь»: галоўны архітэктар інстытута «Белдзяржпраект» Віктар Скробат, мастак-манументаліст Андрэй Пяткевіч і дырэктар Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі Аляксандр Храмы. Галоўны дырыжор Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра Белдзяржфілармоніі Аляксандр Анісімаў вылучаны на прэмію за стварэнне цыкла канцэртаў, прысвечаных Перамозе савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Трэцім беларускім намінантам стаў пісьменнік Уладзімір Ліхадзедаў за стварэнне і рэалізацыю гісторыка-асветніцкага праекта «Бацькаўшчына» і выданне аўтарскіх кніг-альбомаў. Ад Расіі наміраваны два прэтэндэнты: кіраўнік Кубанскага казацкага хору Віктар Захарчанка і аўтарскі калектыў за праект «Смаленская крэпасць у артефактах бібліятэкі і архіваў Саюзнай дзяржавы».

Культура і мастацтва выконваюць асабліваю Кмісію — духоўнага збліжэння людзей, заявіў намеснік міністра культуры Беларусі Сяргей Саракач на сцэне Кыргызскага нацыянальнага тэатра оперы і балета, дзе прайшоў вялікі гала-канцэрт беларускіх майстроў мастацтваў з нагоды Дзён культуры Беларусі ў Кыргызстане. «Сёння мы даём старт новай традыцыі — правядзення абменных дзён культуры. Гэта новае значнае слова ў нашым культурным дыялогу, якое вымаўляецца на разумелай без перакладу мове мастацтва і раскрывае самабытныя фарбы нашай культуры і шчодрасць беларускай душы», — падкрэсліў намеснік міністра.

Казанскі акадэмічны рускі Вялікі драматычны тэатр імя В. І. Качалава ўпершыню прыязджае з гастролямі ў Беларусь. На купалаўскай сцэне яны пакажуць свае найлепшыя пастаноўкі. Некаторыя з іх раней былі паказаны на міжнародных фестывалях у Пекіне, Марсэлі і Хельсінкі. Першы гастрольны дзень адкрыцця прэм'ерным спектаклем «Рэвізор» паводле аднайменнага твора Мікалая Гоголя. Як тлумачыць БелТА, Казанскі тэатр — адзін з найстарэйшых тэатраў у Расіі, які больш за дзве сотні гадоў трымае сваю высокую планку і здзіўляе глядачоў арыянальнымі рэжысёрскімі рашэннямі. Гастролі тэатра імя Качалава ў Мінску працягнуцца з 12 да 26 верасня.

Артглыста Чалыбінскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Міхаіла Глінкі выступіць у Мінску ў ліпені, інфармуе БелТА. Расійскі калектыў пакажа прэм'еры апошніх сезонаў: балет «Карсар» (5 і 6 ліпеня) і оперу «Баль-маскарад» (8 і 9 ліпеня). У Чалыбінскім тэатры прэм'ера спектакля «Карсар» адбылася ў 2022 годзе. Легендарны балет атрымаў новае працтанне дзякуючы харэографу-пастаноўшчыку, кіраўніку чалыбінскай балетнай трупы, народнаму артысту Расіі Юрыю Кляўцову, а опера «Баль-маскарад» змянілася з дапамогай канцэпцыі візуальнага афармлення, якую стварыў народны мастак Расіі Вячаслаў Акун'ев. Дырыжыраваць Сімфанічным аркестрам Вялікага тэатра Беларусі будзе Вячаслаў Губанаў і Яўген Валынскі (Расія).

Летняя тэатральная школа для маладых артыстаў з краін СНД адкрылася ў тэатры-фестывалі «Балтыйскі дом». Акцёры з рускамоўных тэатраў на працягу двух тыдняў будуць павышаць свой прафесійны ўзровень і зоймуцца стварэннем сумеснага спектакля. Пастаноўку ажыццявіць мастацкі кіраўнік праекта, заслужаны артыст Расіі Аляксандр Ісакіаў. Паказ спектакля пройдзе 30 чэрвеня на Малой сцэне «Балтыйскага дома». У Летняй школе прымуць удзел маладыя акцёры рускіх тэатраў з Беларусі, Кыргызстана, Узбекістана і інш. Скразнай тэмай праекта стане 320-годдзе Санкт-Пецярбурга.

Новы пешаходны маршрут у адным з антычных форумаў — Арджэнціна — адкрыўся ў цэнтры Рыма, перадае «ИТАР-ТАСС». Наведальнікі пасля шматгадовай карпатлівай працы археолагаў і рэстаўрагараў могуць у непасрэднай блізкасці разгледзець тое, што засталася ад старажытнага храмавага комплексу, які ўзыходзіць да часоў да нашэй эры. Дзякуючы спецыяльным панэльям з апісаннем і зробленым пры дапамозе мадэляў 3D-малюнкам першапачатковага аблічча будынкаў магчыма прасачыць гісторыю гэтай слаўтастасі ад III стагоддзя да н. э. да Сярэднявечча, а затым да 20-х гадоў XX стагоддзя, калі пры пабудове новых кварталаў і пры разбурэнні старых будынкаў быў знойдзены антычны форум. Вядомы ён не толькі храмамі рэспубліканскай эпохі, але і тым, што менавіта тут, а не на прысутных Курый на Рымскім форуме быў забіты Юлій Цэзар. Гэтую версію некалькі гадоў таму канчаткова пацвердзілі іспанскія археолагі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

На кніжных

За плячыма найстарэйшага айчыннага выдавецтва «Беларусь» — больш чым сто гадоў нястомнай працы на карысць культуры, дзясяткі тысяч найменняў кніг, а таксама тысячы і мільёны ашчасліўленых чытачоў. Утрымліваючы цэнтральныя пазіцыі на кніжным рынку краіны і высокія паказчыкі канкурэнтаздольнасці на працягу стагоддзя выдавецтва дапамагаючы азданяць супрацоўнікі і трывалае апірышча ў выглядзе непахіснага ідэалагічнага падмурку. Сёння пагаворым пра адзін з флагаманў айчыннага кнігадруку — выдавецтва «Беларусь».

Пакораная вяршыня

Найлепшым сведчаннем высокага прафесіяналізму супрацоўнікаў любой выдавецкай установы служаць узнагароды міжнародных і рэспубліканскіх конкурсаў, атрыманыя за дасягненні ў галіне мастацка-тэхнічнага афармлення і паліграфіі. На ліку выдавецтва «Беларусь» такіх безліч. Без малога месяц назад у спісе заваяваных вяршынь з'явілася яшчэ адна назва — «Кітап-Байрам». На аднайменным Міжнародным кніжным кірмашы, які ўпершыню прайшоў у сталіцы Рэспублікі Башкартастан 26—28 мая, «Беларусь» атрымала Гран-пры. Пра ўдзел у гэтым і іншых міжнародных праектах распавяла загадчыца аддзела рэкламы выдавецкай установы Анжэла Садоўская, якая ўзначальвала беларускую дэлегацыю на кніжным форуме ў далёкай Уфе.

— Якім выданням выпала прадстаўляць Беларусь на міжнародным кірмашы ў Башкартастане?

— Перш за ўсё хацелася б адзначыць, што Міжнародны кніжны кірмаш праводзіцца ва Уфе ўпершыню, таму арганізатары вельмі хваліліся. Але падтрымку выстаўцы аказваў сам кіраўнік рэспублікі Радзій Хабіраў. Ён паставіў на асабісты кантроль усе пытанні, звязаныя з яе арганізацыяй і правядзеннем.

Кніга — лаўрэат галоўнага прызга I Міжнароднага кніжнага кірмашу «Кітап-Байрам» побач з узнагародай.

З беларускіх выдавецтваў запрашэнне да ўдзелу ў выстаўцы атрымала толькі наша ўстанова. Да таго ж да беларускай дэлегацыі далучыліся Саюз пісьменнікаў Беларусі — у асобе першага намесніка старшыні Алены Стэльмах. Акрамя нашага, на стэндах было прадстаўлена больш ад 20 выдавецтваў з розных рэгіёнаў Расіі, Казахстана, Кыргызстана і Узбекістана.

На сёння ў прайс-лісце «Беларусі» налічваецца каля шасцісот найменняў, і, зразумела, на адным невялікім стэндзе мы не маглі ўсё гэта прадэманстраваць — давялося выбіраць... Акцэнт рабіўся на масава-палітычнай літаратуры і літаратуры па краязнаўстве. Паколькі ехалі туды ўпершыню, вырашылі, што трэба прадставіць кнігі, якія пазнаемлілі б жыхароў Башкартастана з нашай культурай, гісторыяй і знакамітымі суайчыннікамі.

Таму, вядома, мы прывезлі туды альбом прадстаўнічага класа «Беларусь праз стагоддзі ў будучыню», дзе змешчана інфармацыя аб усіх шасці абласцях нашай краіны. Таксама ўзялі з сабой альбом «Белавежскае дзіва», дзве кнігі вядомага публіцыста Андрэя Мукавозчыка, дзве кнігі па кулінарыі і гісторыі — «Смак беларускай гісторыі» і «Беларуская кухня» — і выпушчаную пад эгідай Генеральнай пракуратуры дакументальна-публіцыстычную дыялогію «Генацыд беларускага народа», якая атрымала ў нас шырокі рэзананс.

Натуральна, мы хацелі, каб людзі не проста пагарталі старонкі, а яшчэ і пачыталі тое-сёе, таму перавага аддавалася рускамоўным выданням і альбомам адразу на трох мовах (англійскай, беларускай і рускай). Акрамя багатага ілюстрацыйнага матэрыялу, у такіх кнігах можна знайсці і вельмі цікавыя звесткі, бо аўтары, з якімі мы працуем, — нярэдка людзі з вучонымі ступенямі, прафесіяналы. Не забылі і

пра дзіцячую літаратуру: у нас ёсць вельмі прыгожыя дзіцячыя выданні з малюўнічымі ілюстрацыямі. Словам, мы бралі кнігі, якія маглі б быць цікавымі самым розным пластам насельніцтва.

— Паводле вашых назіранняў, якія з іх карысталіся найбольш папулярнасцю?

— Да нашага стэнда ўвогуле быў вялікі інтарэс. Падыходзіла кіраўніцтва рэспублікі, прадстаўнікі ўлады, рэгіянальных і федэральных СМІ. Усе нязменна адзначалі высокую якасць паліграфіі. І, мушу сказаць, на фоне іншых экспанентаў Беларусі выглядала вельмі дастойна. Пацвярджэнне таму — прывезеныя намі ўзнагароды. Так, спецыяльнага прызга кіраўніка Рэспублікі Башкартастан, Гран-пры форуму была ўдостоена кніга «Народнае мастацтва Беларусі XVI — XXI стст.» — вынік сумеснага праекта выдавецтва «Беларусь» і Нацыянальнага мастацкага музея. Акрамя таго, дыпломам І ступені ў намінацыі «Выданне, якое ўносіць уклад у дыялог культур» была адзначана кніга «Смак беларускай гісторыі» Алены Мікульчык, а ў намінацыі «Абавязак памяці» спецыяльны дыплом атрымала выданне «Свяшчэнная памяць Вялікай Перамогі» Алены Харашэвіч і Анатоля Шаркова.

А што тычыцца цікавасці з боку звычайных наведвальнікаў... У беларусаў з насельнікамі Башкартастана, як высветлілася, шмат агульнага — яны, гэтаксама як і мы, шануюць сваю гістарычную памяць, вельмі беражліва ставяцца да традыцый, гісторыі, праслаўляюць нацыянальных герояў. То-бок, ментальна мы вельмі блізкія. Мы дзелім адны і тыя ж каштоўнасці: сям'я, павага да старэйшых, любоў да Радзімы... У нас сапраўды шмат пунктаў судакранання.

Асаблівым попытам сярод наведвальнікаў карысталіся альбомы па краязнаўстве. Вялікую зацікаўленасць выклікалі кнігі па кулінарыі і дзіцячая энцыклапедыя «Падарожжа ў свет прыроды», у якой паведмаляецца аб жывёлных свеце Беларусі. Хачу яшчэ раз падкрэсліць, што наша прадукцыя па афармленні, паліграфічным выкананні знаходзіцца на вельмі высокім узроўні. Нам сапраўды ёсць чым ганарыцца. Кажу не толькі аб выдавецтве «Беларусь», а маю на ўвазе паліграфію краіны ў цэлым.

— Вы кажаце, што прыярытэт аддаваўся кнігам на рускай мове, але сярод наведвальнікаў, пэўна ж, былі і беларусы...

— Так, у Башкартастане ёсць дыяспара, а пры ёй — бібліятэка. У гэтым рэгіёне жывуць перасяленцы з Беларусі, прытым даўно, ужо не адно пакаленне. Лік ідзе нават не на сотні і тысячы чалавек. І ў апошні дзень форуму прадстаўнікі дыяспары сапраўды наведвалі наш стэнд. Апанутыя ў нацыянальныя касцю-

Кіраўнік Рэспублікі Башкартастан Радзій Хабіраў уручае ўзнагароду выдавецтву «Беларусь».

мы, яны ўдзельнічалі ў гастрэфэсце ў межах кірмашу, прадстаўлялі на ім стравы беларускай кухні. На стальных палках пханая каўбаса, драпікі са смятанай... Мы перадалі кнігі для іх бібліятэкі. Канешне, усе былі вельмі радыя. Калі вось так сустракаеш земляка далёка ад дома, гэта заўсёды прыемна і крашальна.

Па словах прадстаўнікоў Рэгіянальнай грамадскай арганізацыі беларусаў Башкартастана, цэнтрам захавання і развіцця беларускай культуры ў Рэспубліцы Башкартастан можна назваць Іглінскі раён, дзе пражывае найбольшая колькасць беларусаў. У сяле Балтыка працуе беларускі гісторыка-культурны цэнтр «Спадчына», які ставіць сваёй галоўнай задачай

Падпісанне дагавора аб культурным супрацоўніцтве паміж выдавецтвамі «Беларусь» і «Кітап».

адраджэнне беларускай мовы і культуры. На башкірскай зямлі дзейнічае народны ансамбль «Сябры», а ў трох мясцовых школах выкладаецца беларуская мова.

Акрамя таго, падчас згаданага гастрэфэсту мы абмяняліся тэматычнымі выданнямі з дырэкцыяй выстаўкі. У Беларусь адправілася кніга, прысвечаная башкірскай кухні, а ў Башкартастане застаўся «Смак беларускай гісторыі». Усё гэта праходзіла на галоўнай сцэне... Адначасна яшчэ адзін вельмі важны вынік нашай паездкі — у рамках I Міжнароднага кніжнага кірмашу «Кітап-Байрам» мы заключылі з выдавецтвам «Кітап» дагавор аб культурным супрацоўніцтве.

— Распавядзіце пра гэта падрабязней.

— Дадзены дагавор аб культурным супрацоўніцтве прадугледжвае, што на працягу года выдавецтва «Беларусь» аб'ядэ выпусціць кнігу башкірскага аўтара. Якая гэта будзе кніга, мы яшчэ не ведаем, але, каб не перакладаць, яна павінна быць на рускай мове. Магчыма, дзіцячая літаратура, магчыма, мастацкая...

У сваю чаргу мы прапануем башкірскаму выдавецтву выпусціць каго-небудзь з нашых аўтараў. У Беларусі хапае цікавых дзіцячых пісьменнікаў і ўдумлівых краязнаўцаў. Хутчэй за ўсё, вылучым адразу некалькі кандыдатаў, аднак падрабязна гэта пакуль не абмяркоўвалі.

Выданні будуць распаўсюджвацца праз бібліятэкі і кніжныя крамы абедзвюх краін. Мы абавязкова правядзём у рамках гэтага праекта нейкую рэкламную кампанію ў сродках масавай інфармацыі, падключым і электронныя СМІ для шырокага розгаласу і будзем трымаць чытачоў у курсе.

— У якіх яшчэ міжнародных праектах бярэ ўдзел «Беларусь»?

— Традыцыйна мы ўдзельнічаем у выстаўках і кніжных фестывалях у Санкт-Пецярбургу і Маскве, але ж іншыя рэгіёны Расіі цікавыя не менш. У тым жа Башкартастане ёсць што паглядзець, гэта ўнікальная зямля. Лічу, чым больш мы будзем расказваць пра нашу краіну за мяжой, тым больш там будзе цікавасці да нас. А тое, што пачынаецца са слоў «Мы проста хочам распаўсець аб сваёй краіне», абавязкова канвертуецца ў рост турызму і, адпаведна, — у грошы. Важна разумець, што кнігі не проста ствараюць ідэалагічны фон, а яшчэ знаёмяць з нашай культурай, што ў выніку становіцца адбіваецца на эканоміцы.

«Беларусь аб Беларусі: гісторыя краіны з 1921 года» — так гучыць слоган выдавецтва, і галоўную сваю задачу мы бачым у папулярызаванні і прасоўванні беларускай культуры. Гэта тое, чым мы і займаемся, у прыватнасці, беручы ўдзел у рознага кшталту інтэрнацыянальных выстаўках.

Сёння, на вялікі жаль, эканамічным пытанні стаць востра, таму ўдзел у падобных выязных мерапрыемствах ускладняецца. Па магчымасці ў тых выстаўках, у якіх не можам узяць удзел асабіста, бярэм экспазіцыяна — то-бок, перадаем кнігі для экспанавання. Не так даўно на нас выходзіў з прапановай ад удзелу ў міжнароднай кніжнай выстаўцы Кітай, але пакуль гэта ажыццявіць цяжка. Як бы там ні было, мы заўсёды гатовы пашыраць геаграфію свайго супрацоўніцтва і робім для гэтага ўсё магчымае.

Гутарыў Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Фота з сайта izdatelstvo.by

У Лепель — з Бабай Ягой!

«Беларускі арнамент»

У каталозе найстарэйшага айчынага выдавецтва можна знайсці друкаваную прадукцыю на любы густ — ад паштовак да атласаў, ад брашур да плакатаў. Аднак, безумоўна, аснову выдавецкага асартыменту сёння, як і сто гадоў таму, складаюць кнігі, нязменна паліграфічна бездакорныя. Пад прыгожымі маляўнічымі вокладкамі хаваюцца выданні па культуралогіі і гісторыі, па прыродазнаўстве і этнаграфіі, фотаальбомы, мастацкая літаратура, публіцыстыка, падручнікі... І гэты спіс пастаянна папаўняецца — з'яўляюцца новыя аўтары з новымі ідэямі. Вось толькі некаторыя з яркіх навінак, што прапануе выдавецтва.

«Народнае мастацтва Беларусі XVI — XXI стст.»

Бадай, пачаць варты з кнігі в ўсіх сэнсах надзвычайнай, якая прынесла ў скарбонку выдавецтва галоўную ўзнагароду I Міжнароднага міжнароднага кірмашу «Кітап-Байрам» у Рэспубліцы Башкартастан, — прадстаўнічага альбома «Народнае мастацтва Беларусі XVI — XXI стст.». Багата ілюстраванае выданне стала другім — пасля кнігі «Іканапіс і алтарны жывапіс Беларусі XVI — пачатку XIX стст.» — у межах маштабнага выдавецкага праекта «Калекцыя Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь». Экспанаты, прадстаўленыя ў гэтым альбоме, — ручнікі, вышыўанкі і г. д. — усё гэта можна сустрэць ва ўнівэрсальнай калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея. Галоўная мэта выдавецкага праекта — прадманстраваць айчынам чытачу і ў цэлым сусветнай супольнасці самабытнасць народнага мастацтва беларусаў.

Выдадзены на трох мовах унікальны альбом з'яўляецца вынікам шматгадовай працы рэстаўратараў і навуковых супрацоўнікаў па вывучэнні, атрыбуцыі і папаўненні музейных фондаў. Прадстаўленыя творы мастацтва дазваляюць сфарміраваць уяўленне аб сваёсаблівай традыцыйнай культуры беларускага народа, якая зарадзілася на стыку Захаду і Усходу. Вырабам народных майстроў уласцівы м'яккасць і лірызм вобразу, захапляльная далікатнасць каларыстычнага рашэння, рамесніцкая стараннасць, умение простых прыёмаў і самага даступнага матэрыялу ствараць сапраўдныя шэдэўры, якія варты таго, каб заўважаны ўпрыгажэннямі Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь.

«У Лепелі лепей...»

Іншай яркай навінкай выдавецтва «Беларусь» апошніх месяцаў з'яўляецца зборнік тапанімічных паданняў «У Лепелі лепей...» ад вопытных вучоных-этнографіў Таццяны Валодзінай і Таццяны Кухаронак. Выхад кнігі азнаменаваў заснаванне новай кніжнай серыі — «Легенды і паданні зямлі беларускай». Пад цвёрдай вокладкай на 95 старонках сабраны народныя паданні пра ўзнікненні назваў шэрагу гарадоў і вёсак Беларусі. Пры гэтым у прадмове аўтары зазначаюць: «Такія паданні часта заснаваны на так званай народнай этымалогіі, а гэта значыць, вытлумачэнне назвы абспіраецца на сугуча з іншымі, зразумелымі словамі ці выразамі. Ну хіба жылі на месцы сучаснага Слоніма сланы?»

У даступнай, кароткай форме — а тапанімічныя паданні ніколі не вылучаліся асаблівым шматслоўем — чытач зможа даведацца пра паходжанне назваў такіх паселішчаў, як Брэст, Бялынічы, Віцебск, Валожын, Гомель, Добруш, Зэльва, Ітацянэвічы, Калінкавічы, Капыль, само сабой, Лепель, Мінск і многіх іншых. Густоўна аформленыя тапанімічныя паданні — «часцей трагічныя і ў той жа час павучальныя гісторыі, галоўнымі героямі якіх выступаюць не столькі людзі, колькі вернасць і здрада, спагада і злосць, дабро і зло. Але гэта зусім не казкі, іх прадумвалі і расказваюць не для таго, каб забаўляць каго-небудзь або прыемна бавіць час. Гэта апаведы з выразнай пазнавальнай і вытлумачальнай мэтай...» Гэткія ж мэты стаяць і перад аўтарамі кнігі.

Акрамя выпуску новых кніг, выдавецтва «Беларусь» апошнім часам актыўна асвойвае інтэлектуальную ўласнасць, атрыманую ў спадчыну ад «Беларускай Энцыклапедыі імя Петруся Броўкі». Так, адной з заўважных падзей кніжнага рынку Беларусі стане хуткі выхад чацвёртага выдання знакамітага даследавання «Беларускі арнамент. Ткацтва. Вышыўка» dokтара

мастацтвазнаўства, прафесара Міхаіла Кацара. У кнізе, якая ўпершыню трапіла да чытача ў 1996 годзе, пасля смерці аўтара, змешчаны запісы, замалёўкі і фотаздымкі народных строяў яшчэ даўнага часу — найкаштоўнейшы матэрыял для даследчыкаў традыцыйнай культуры беларускага народа. Асабліва дастаподобы выданне прыйдзеца мастацтвазнаўцам, гісторыкам, этнографам, фалькларыстам, а таксама музейшчыкам.

Моцны бок кнігі — багаты ілюстрацыйны матэрыял (у тым ліку каля 600 калюрых і чорна-белых ілюстрацый, архіўных фотаздымкаў Міхаіла Кацара, Георгія Ліхтаровіча, Яўгена Сахуты), узмацнены яшчэ больш дзякуючы высокай якасці паліграфічнага выканання. Такіх запісаў, якія зрабіў аўтар кнігі і якія, уласна кажучы, склалі яе змест, на жаль, ужо ніколі не зробіць. Кніга змяшчае эксклюзіўны матэрыял, які раскрывае паэтычную душу беларускага народа, яго бачанне прыроды і яе ўзаемазвязі з чалавекам. З моманту публікацыі работа перажыла тры перавыданні, каб адродзіцца зноў сёлета.

«Чароўны свет: з беларускіх міфаў, паданняў і казак»

Сярод іншых гучных перавыданняў класікі «БелЭН», якія маюць адбыцца найбліжэйшым часам, асабліва вылучаецца пераўвасабленне кнігі «Чароўны свет: з беларускіх міфаў, паданняў і казак». Казачны бестыярыў, у якім прадстаўлены найбольш папулярныя персанажы і вобразы беларускай міфалогіі, што захаваліся ў духоўнай спадчыне беларусаў да нашых дзён, быў упершыню выдадзены ў 2008 годзе і адразу ж палюбіўся чытачам. І нездарма! Таямнічыя апісанні тагасветнай жыццёнасці з інструкцыямі, дзе і як з пачварай сустрэцца, заўсёды трымаюць у напружанні, а дзіўныя ілюстрацыі Валерыя Славука зачароўваюць.

«Чароўны свет» — якраз адна з тых кніг, якія існуюць дзеля ілюстрацый. Аржавень, Баба Яга, Баламуценя, Вужалкі, Дамавік, Жыжаль, Зюзя, Лазнік, Лясун, Пякельнікі, Русалкі ды іншыя Цуды-Юды ў інтэрпрэтацыі заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Валерыя Славука гарантавана ніколі не выветрацца з памяці ні ў кога з тых, хто меў шчасце аднойчы трымаць у руках выданне. лепшай кандыдатуры для партрэтавання казачнага пантэона, здаецца, і не прыдумаеш. Выпускі якіх гратэск мастака прыйшоўся для гэтай задачы настолькі да месца, што грэшным чынам падумаеш, а з якога свету сам шануюны творца?.. Атрымаўся ўнікальны і стыльны мастацкі альбом, які, думаецца, ніколі не старэе.

Старонкі гісторыі

Выдавецтва вядзе сваю гісторыю ад 18 студзеня 1921 года, калі свет пачыла пастанова Прэзідыума ЦВК БССР «Аб стварэнні Дзяржаўнага выдавецтва Беларусі і цэнтралізацыі друкарскай справы». Аднак, паводле ўспамінаў першых супрацоўнікаў, адаптываная ўстанова пачала сваю дзейнасць яшчэ раней — у 1920 годзе. Каля вытокаў першага ў краіне выдавецтва стаялі Сцяпан Некрашэвіч, які ў той час узначальваў акадэмічную групу, адказную за стварэнне Інстытута беларускай культуры — асновы будучай Нацыянальнай акадэміі навук, і пісьменнік Цішка Гартны.

Першапачаткова беларускае выдавецтва было філіялам Дзяржвыдата РСФСР — цэнтралізаванай структуры з аддзяленнямі па ўсім Саветкім Саюзе. У той перыяд уласна беларускія выданні выходзілі ў свет толькі па квотах, а асноўная частка выдавецкага партфеля фарміравалася ў Маскве. Так, адным з першых масавых выданняў, выпушчаных на раннім этапе дзейнасці, стаў легендарны буквар Д. Элькінай «Далю непісьменнасць» — са знакамітым лозунгам «Мы не рабы».

У канцы 1922 года выдавецтва было перайменавана ў «Савецкую Беларусь», а яшчэ праз два гады — у «Беларускае дзяржаўнае выдавецтва». Асартымент па-сапраўднаму ўражваў: друкаваліся і кнігі навукова-тэхнічнай тэматыкі, і падручнікі, і агітацыйна-прапагандысцкія матэрыялы, і мастацкія творы. Ужо пад канец дзесяцігоддзя Беларусь магла пахваліцца шырокім літаратурным полем. Беларускаяе слова мільённымі тыражамі, свая Канстытуцыя, свая класіка, свае народныя паэты, свая навуковая літаратура — маштаб падзей немагчыма пераацаніць. На падрыхтаванай тады глебе паэзіі ўзраслі нацыянальныя літаратурназуча і філасофскае школы, пачаліся сучасныя літаратурны і навуковыя працэсы.

Асобную главу ў гісторыі айчынага кнігадруку займае Вялікая Айчынная вайна. З пачаткам баёў выдавецтва эвакуіравалася ў Маскву, дзе з 1942 года працягвала сваю дзейнасць пад назвай «Савецкая Беларусь». На новым месцы яно нарошчвае выпуск кніг на беларускай мове, доля якіх дасягае рэкордных 93 % ад усёга аб'ёму. Кнігі, брашуркі, плакаты і нават лістоўкі падчас вайны сталі сапраўдным зброяй. Яны прызначаліся для абаронцаў Айчыны і распаўсюджваліся на акупаваных тэрыторыях і фронце.

Рэдакцыя мастацкага афармлення, 1966 г.

У 1980 годзе выдавецтва было ўзнагароджана ордэнам Дружбы народаў — гэта адзінае ардэнаснае выдавецтва ў краіне. Да 1991 года стала лідарам айчынага кнігадруку: больш ад 20 тысяч найменняў адных толькі кніг, мільённымі тыражамі... «Беларусь» не збіраецца аддаваць паліму першынства ў кнігавыдавецкай галіне і сёння, выконваючы задачу, закладзеную пры самым заснаванні: прадстаўляць тэма тэмы, па якіх пазнаецца ў свеце Беларусь і яе культура.

Праета створаны пры фінансавай падтрымцы ў адпаведнасці з Указам Прэзідэнта № 131 ад 31 сакавіка 2022 года.

Да зорных вышынь

У склад журы ўвайшлі начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Андрыевіч, дырэктар — галоўны рэдактар Рэдакцыяна-выдавецкай установы «Выдавецкі дом «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Надзея Каршунова, вядучы тэлеканала «Сталічнае тэлебачанне» Юрый Цароў, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Аляксандр Бадак, дырэктар Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк горада Мінска Таццяна Швед, актрыса, рэжысёр, кіраўнік зорнага тэатра юнацкай творчасці Наталія Рачкоўская.

Мікалай Чаргінец з прывітальнымі словамі да ўдзельнікаў конкурсу.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Малады запал, натхненне, моц, што сягала да зорных вышынь, жаданне пераўтварыць да лепшага гэты свет і сябе самога — гэта ўсё адчувалася ў кожным выступленні, чыталася ў вачах усіх без выключэння дэкламатараў. Многія нумары былі падрыхтаваны з элементамі тэатралізацыі, танцаў, спеваў, з выкарыстаннем медыярэсурсаў. Асобнай увагі заслугоўвалі касцюмы — народныя строі альбо адмыслова выкананыя, падобныя пад канкрэтны вобраз з таго ці іншага твора.

Адкрыў святочную імпрэзу прывітальнымі словамі народны пісьменнік, ганаровы старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец:

— Маленькія будучыя вялікія літаратары! Хацелася падзякаваць вам за тое, што вы надаеце шмат увагі літаратуры! Чалавек, які ўмее добра расказаць, падаць, прачытаць твор паэта, празаіка, дзіцячага пісьменніка, заслугоўвае найвышэйшай пахвалы.

Пісьменнік згадаў адметны факт пра тое, што ў гады Вялікай Айчыннай вайны Гітлер і яго памагатыя баяліся выступленняў тагачаснага слыннага дыктара Юрыя Левітана, які спакойным упэўненым голасам чытаў інфармацыю і даваў ацэнку падзей на франтах. Гітлер з-за страху аб'явіў яго асабістым ворагам. Здавалася б, што такога рабіў Левітан — проста распяваў. Але распяваў так, што словы даходзілі да кожнага чалавечага сэрца і душы — нашы людзі натхніліся, радаліся яго паведамленням пра перамогі. Тлумачачы тэму ці іншыя няўдачы, таленавіты дыктар умеў так падаць інфармацыю, што ў суайчыннікаў не ўзнікала сумненняў: усё адно мы пераможам!

— Працягвайце чытаць, агучваць улюбёныя шэдэўры і не забудзьце пра тое, што вас чакае піро. Пачынайце занатоўваць уласныя вершы і апавяданні: пра сябе, сваіх сяброў, школу — вам ёсць пра што расказаць!

У завяршэнні прамовы Мікалай Чаргінец пажадаў поспехаў і перамог усім хлопцам і дзяўчатам.

Уладзімір Андрыевіч на падвядзенні вынікаў зазначыў, што падобныя конкурсы выходзяць любоў да чытання і духоўна-маральных каштоўнасцей нашага

У фазе Дома літаратара. Мікола Чарняўскі падпісвае кнігі.

народа, надаюць дзецям упэўненасці, стымулююць актыўнасць, і падкрэсліў, што кожнае дзіця — самая галоўная наша каштоўнасць, якую патрэбна развіваць. Узровень майстэрства і таленту юных удзельнікаў быў, па яго словах, вельмі высокі: «Падводзіць вынікі было складана: быць фіналістамі заслугоўваюць усе...»

Але, тым не менш, у аснове любога конкурсу закладзены прынцып спаборніцтва. Найбольшую колькасць фіналістаў абралі з малодшай узроставай катэгорыі (1—4 класы). Пераможцаў чакае яшчэ і галоўная сцэна на свяце пісьменства, якое сёлета адбудзецца ў Гарадку Віцебскай вобласці. Усе чыталнікі атрымалі дыпломы ўдзельнікаў і памятныя падарункі ад арганізатараў.

«Упэўнены, беларускае слова будзе жыць і надалей, таму што яго жыве ў нашых дзецях. Я быў зачараваны ўсімі выступленнямі і ставіў усім максімальныя адзнакі!» — завяршыў цырымонію ўзнагароджання пераможцаў Юрый Цароў.

Аліса БРАТКА
Фота Віктара ІВАНЧЫКАВА

«Кожны нумар — сапраўдны цуд!..»

Атmosfera, у якой праходзіла падрыхтоўка ўдзельнікаў да выхаду на сцэну, а таксама падчас перапынку паміж дзвюма часткамі ўрачыстасці, была нязмужанай, добразычлівай і натхнёнай: ад настаўнікаў і бацькоў гучалі цёплыя словы заахвочвання, у мемарыяльнай зале Дома літаратараў дзеці разглядалі партрэты пісьменнікаў, знаёміліся, абменьваліся кантактамі. Супрацоўнікі Выдавецкага дома «Звязда» зладзілі міні-выстаўку кніг, пісьменнікі падпісалі школьнікам свае творы, распявалі гісторыі, давалі парады. Карэспандэнт «ЛіМа» звярнулася да гасцей і ўдзельнікаў свята — яны падзяліліся ўражаннямі і расказалі пра ўласныя пошукі і адкрыцці на шляху да слова ў прыгожым пісьменстве.

Марыя Андрыеўская, удзельніца паўфіналу рэспубліканскага конкурсу юных чытальнікаў «Жывая класіка» з гімназіі № 3 горада Барысава:

— Выступаю на сцэне не ўпершыню — спяваю ў вядомым у краіне хоры, таму вялікага хвалявання не было. Верш Генадзя Бураўкіна «Якое шчасце...» выбіралі разам з настаўніцай. Ён спадабаўся, бо паказвае, наколькі трэба верыць у лепшае, жыць з марай і аптымізмам!

Галіна Бубнова, настаўніца гімназіі № 3 горада Барысава:

— Ехалі ў Мінск з цудоўным настроем. Не чакалі, што трапім у паўфінал, а калі даведаліся пра гэта, былі вельмі задаволеныя. Лічу, што дзяцей мы павінны выходзіць на двух дзеясловах: любіць і тварыць. Калі чалавек будзе ўсё вакол сябе любіць: сваіх родных, блізкіх, сваю радзіму — яму будзе хацецца тварыць. Усе ўдзельнікі вельмі маладыя — пажадаю ім актыўнай жыццёвай пазіцыі, каб ішлі па жыцці з вялікім аптымізмам, таму мы і ўзялі гэты верш. Стараліся, рэцэпавалі, падбіралі касцюм, прычоску. Нас шмат слухалі ў гімназіі. У машы ўжо быў досвед — удзельнічае ў конкурсах штогод. На раённым узроўні заўжды ўсё было цудоўна. Але мы хацелі пабываць і ў сталіцы, паслухаць іншых чытальнікаў, паглядзець, які ўзровень. Уражання атрымалі цудоўныя, усё вельмі спадабалася! А колькі таленавітых дзяцей мы сёння пабачылі! Кожны нумар — сапраўдны цуд!

Дар'я Бязручанка, удзельніца з мінскай сярэдняй школы № 27:

— Верш Сяргея Дзяргяга «Той свет» мне спадабаўся бунтарскім духам. Сумненні наконт верша былі, таму што падабаліся і многія іншыя. Але колькі б ні перабірала вершаў, выбар заставаўся за гэтым. Уразіла тое, што верш, так даўно напісаны, не страціў і сёння сваёй актуальнасці. Пісьменнік Сяргей Дзяргай не належыць да ліку найбольш вядомых, але мой дзядуля мае яго зборнік, дзе вельмі шмат выдатных вершаў. У наступным годзе, калі буду ўдзельнічаць у конкурсе, магчыма, таксама выберу верш адтуль.

Адным з найбольш запамінальных на сцэне быў вобраз слыннага першадрукара Францыска Скарыны. Вобраз уасобілі вучань гімназіі № 36 горада Гомеля Іван Гуржы і яго настаўніца Людміла Шульжэнка. Пра падрыхтоўку расказаў Іван Гуржы:

— Няма пэўнай прычыны, чаму мы выбралі менавіта верш Уладзіміра Скарыніна «Пачатак». Настаўніца прапанавала, а я вырашыў: няхай будзе гэты твор пра Францыска Скарыну! Гэтая постаць уражвае значнасцю ў гісторыі Беларусі і не толькі.

Іван Гуржы.

Юлія Голубева, удзельніца з Верхнядзвінскай гімназіі (Віцебская вобласць):

— Выбраві верш «Жняя» Янкі Купалы. Разам з маёй настаўніцай імкнуліся стварыць не толькі вобраз, але і поўнае адчуванне таго, што ён увасабляе сапраўднага

Юлія Голубева.

чалавека. Было шмат хваляючых момантаў, часам нават забытаных, незразумелых. Дапамагла настаўніца, яна ж і падабрала сукенку — народны строй. Найбольш складана было не хваляцца перад самым выходам на сцэну. Гэта не першае маё выступленне, але штогаз хваляючы, быццам выступаю ўпершыню. А ў выніку ўсё атрымалася добра!

Тамара Рыжая, кіраўнік, якая падрыхтавала Юлію Голубеву, супрацоўніца Верхнядзвінскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Т. Хадкевіча:

— Юля даўно шукала сугучны ёй верш, і я таксама — патрэбны быў менавіта такі твор, які Юля магла б выканаць найлепш. І тут раптам разгарнула зборнік для дзевяцікласнікаў пад назвай «Сталасць і маладосць душы», а там — «Жняя!» Адразу ўбачыла ў гэтым вобразе Юлю! Асабліва ўразіў радок «Карануе песняй залатое жытва!» Так і ўявіла: бэкграўнд на экране — жыта, спяваюць птушкі, і на гэтым фоне з'яўляецца жнейка і пачынае працаваць... Юля выдатна данесла вобраз жанчыны-працаўніцы! Элементам выступлення была і песня — гэтым мы хацелі паказаць, што праца для жнейкі ў радасць. Задума была маёй, але песню прапанавала Юля — словы народных спеваў цудоўна ляглі ёй на душу. Яна вельмі музыкальная, таленавітая дзяўчынка, у яе атрымалася поўнае супадзенне з абраным вобразам.

Аліса БРАТКА
Фота Віктара ІВАНЧЫКАВА

Вавёрачка і яе сябры

Выдавецкі дом «Звязда» гэтымі летнімі днямі працягвае радаваць цікавымі кніжкамі для дзяцей. З нядаўніх — «Вавёрачка» Алега Мельнікава. Адметная ўжо тым, што зацікаваць не толькі хлопчыкаў, дзяўчынак, якім у першую чаргу адрасуецца, але і бацькоў, а таксама настаўнікаў, выхавальцаў. Апошнія з іх, канешне, таксама звернуць увагу на казкі, напісаныя Алегам Мельнікавым. Тым не менш «Вавёрачка» — з выданняў, якія дазваляюць падыходзіць да справы выхавання дзяцей комплексна. Адштурхоўваючыся ад напісанага аўтарам, не толькі спрыяюць развіццю ў надрастаючага пакалення вобразнага мыслення, але і вырашаюць, дзякуючы арыгінальнаму сюжэту, і матэматычныя задачы. Суладдзе літаратуры і матэматыкі ў гэтай кнізе падначалена адной і той жа важнай задачы: рабіць усё дзеля таго, каб з ранніх гадоў хлопчыкі і дзяўчынкі былі ўпэўнены, што пазнанне свету будзе адбывацца паспяхова, калі, правільна арыентуючыся ў ім, спасцігнеш тыя важныя правілы, што дазваляць адчуваць сябе ўпэўненым у вырашэнні многіх задач.

Аднак аўтар, як сведчаць уводзіны, спачатку звяртаецца да настаўнікаў. Перакананы, што «кнігай бачым карыстацца ў пачатковых класах на факультатывах па двух прадметах: беларускай мове і літаратуры». Пры гэтым «пачынаць трэба з роднай мовы». Прызнаецца ў тым, што «стараўся пісаць такія казкі, у якіх дабро перамагае зло, розум і ўзаемадапамога супрацьстаяць сіле і нахабству, а сяброўства робіць жыццё больш цікавым і яркім. Але і ў злых персанажаў ёсць шанцы выправіцца і стаць лепшымі. Іншая справа — ці скарыстаюцца яны гэтымі шанцамі».

Якія творы дапамагаюць у гэтым, відаць з першай часткі кнігі — «Казкі пра Вавёрачку і яе сяброў». Як бачым, галоўным узяты персанаж, шмат у чым дзецім знаёмы. Гэта, безумоўна, адразу выкліка ў іх зацікаўленасць. Як і сябры Вавёрачкі — Сава, Заяц і Вожык. Таксама неаблага знаёмы. Аднак Алег Мельнікаў не збіраецца паўтарацца. Сюжэт узяты арыгінальны, але ў аснове яго прысутнічае ўсё тое, што дазваляе як мага лепш справіцца з задачай, пастаўленай ва ўступе. Аповед, як і чакалася, падначалены таму, каб дзеткі яшчэ раз пераканаліся, што зло, а таксама іншыя кепска ўчынкі, справы паспяхова будуць пераадолены не толькі тады, калі ім супрацьстаяць здружным хаўрусам. Важна і каб ты, хто паступае няправільна, пераканаліся, што рабіць так, як яны, нельга. Хай сабе і дайшла да гэтага не адразу.

Алег Мельнікаў пры гэтым не маралізуе. Элементы дыдактыкі, якімі

карыстаецца ён, не называюцца, а працягваюцца канкрэтнымі ўчынкамі персанажаў. Як станоўчых, якія з самай складанай сітуацыі знаходзяць дастойнае выйсце, так і тых, хто не абязбарвае сябе ніякімі сумненнямі, а дзейнічае толькі так, каб мець нейкую карысць. Асабліва тады, калі разлічвае на беспакоранасць.

З такой сітуацыяй галоўная гераіня сутыкнулася ў казцы «Вавёрачка-ўмелачка». Здавалася, яна нічога не можа зрабіць з Куніцай. Тая нахабна выселіла яе з дула, у якім вавёрка дагэтуль

жыла. Кепска было б, калі б не сябры. На дапамогу прыйшла Сава, якая схпіла «сваімі кіпцюрамі драпежніцу, падняла ўверх і пасадзіла на самую высокую і тонкую галінку на дрэве. Сядзіць Куніца на галінцы, качаецца разам з ёй, а злезці не можа: вось-вось тая зламаецца. Стала прасіць Куніца прабацення, пашкадавала яе Сава і апусціла на зямлю. Больш Куніца ніколі не чаплялася да Вавёрачкі».

Цікавая сітуацыя ў казцы «Як звары Дзеда Мароза ратавалі». Воўк пакрыўдзіўся, што той не павіншаваў яго з Новым годам. Ды за што віншаваць, калі не заслужыў. У гэтым упэўнена і сяброўка Ваўка Ліса: «Нам ад Дзеда Мароза чакаць няма чаго, сам ведаеш, якія мы». Віншаванне віншаваннем, але лясныя разбойнікі не супраць падарункі атрымаць. Выраслылі змяніць шлыбцы на дарозе, па якой ён ехаў, каб трапіў у бану, а падарункі браць сабе. Ды Заяц выпадкова пачуў іх размову, паслаў і яны з Вавёрачкай Саву, каб папярэдзіла Дзеда Мароза і Снягурачку аб небяспецы.

І ў астатніх творах — «Як Заяц ратаваў Вавёрачку-ўмеліцу», «Як звары ў кіно хадзілі», «Кот Кузя і дзве жабкі», «Як звары дзяцей ратавалі» — гісторыі, як відаць ужо па назвах, звязаны з казачнымі персанажамі. Толькі яны, як няцяжка здагадацца, зместам сваім звязаны з тым, што можна напаткаць і ў штодзённым жыцці. Сапраўды: казка — рэчаіснасць падказка. Прачытаўшы іх, хлопчыкі і дзяўчынкі атрымаюць для сябе важныя ўрокі паводзін, даведаюцца, як дзейнічаць самі, калі спатрэбіцца дапамога блізім ці знаёмым. Каб палі перайсці да матэрыялаў, змешчаных у другой частцы кнігі — «Займальныя матэматычныя задачы».

Яна, як сведчыць Алег Мельнікаў, «прывесчана навучанню школьнікаў матэматыцы. На мой погляд, галоўным у сярэдняй школе з'яўляецца не насычэнне вучняў рознымі ведамі, правіламі, алгарытмамі, формуламі, тэарэмамі, якія без штодзённага ўжывання ўсё роўна хутка забудуцца, а развіццё разумовых здольнасцей вучняў. Прыметы і ўласцівасці паралелаграмаў, азначэнні сіноса

і косінуса і нават тэарэма Піфагора ў жыцці спатрэбяцца толькі тым, хто будзе займацца матэматыкай прафесійна, а вось умённі *разважаць*, адстойваць свой пункт гледжання, прымяняць пры доказах лагічныя прыёмы спатрэбяцца і навукоўцы, і юрысты, і ўрачы, і нават прадаўцу на рынку. І ўсяму гэтому трэба вучыць ужо з першага класа».

Гэты раздзел падзелены на дзве главы — «Задачи-казачкі» і «Займальныя задачы». З самымі простымі з іх дзеці разбярэцца і самі, а з прапанаванымі развівальнымі задачами, — як сведчыць у паляслоўі «Ад маленькіх задач — да вялікіх адкрыццяў» доктар педагогічных навук, аўтар падручнікаў па матэматыцы для пачатковай школы Марыя Урбан (ёй і доктору педагогічных навук Аляксандру Радзькову Алег Мельнікаў дзякуе за слухныя парады падчас работы над кнігай), — настаўнік можа выкарыстоўваць як на ўроках матэматыкі, так і на факультатывных ці стымуляцыйных занятках.

Усё сказанае сведчыць на карысць таго, што кніга «Вавёрачка» знойдзе свайго чытача. Не ў апошняй чаргу і таму, што цудоўна аформлена мастаком Уладзімірам Жуком.

Язэп ЛІТВИНОВІЧ

Юбілейная берасцейская скарбніца...

У пятым, юбілейным, нумары альманаха «Берасцейская скарбніца» змешчаны вершы і проза пісьменнікаў Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, гасцей і ўдзельнікаў літаратурных клубаў Брэсцчыны.

Асноўная тэма выпуску — падвядзенне творчых вынікаў Года гістарычнай памяці. Адным з запамінальных мерапрыемстваў стаў першы фестываль «Берасцейскае шматгалоссе». Падчас паездкі 27 кастрычніка 2022 года пісьменніцкая дэлегацыя наведала гісторыка-літаратурны мясціны, пазнаёмілася з краязнаўчым музеем у Малых Сяхновічах і мемарыяльным комплексам «Драмлёва»... Памяці «вогненнага вёсак» быў прысвечаны і абласны літаратурны конкурс «Слёзы сясцёр Хатыні». У «Берасцейскую скарбніцу» ўвайшлі творы пераможцаў — Мікалая Антанюўскага, Расціслава Бензерука, Надзеі Парчук, Марыі Філіпавай, Ірыны Саломкі, Надзеі Момлік.

У рубрыцы «Конкурсы» змешчаны пароды ўладальніцы Гран-пры гумарыстычнага конкурсу «Папярочны бусел-21» Зінаіды Дудзюк. А дзіцячая старонка прадстаўлена арыгінальнымі творами юнай казачніцы з Пінска Ганны Клімовіч і гаспадыні літаратурна-творчай майстэрні «Літаратурная альтанка» Вольгі Сандрыкавай.

Гэтым разам ганаровымі гасцямі выдання сталі члены Краснаярскай рэгіянальнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў Расіі. Тысячы кіламетраў не сталі перашкодай і для таго, каб кіраўнікам творчых суполак сустрэцца асабіста. У офісе Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі пабываў

старшыня Краснаярскай пісьменніцкай арганізацыі Сяргей Кузічкін. Ён урачыста перадаў альманах «Новы Енісейскі літаратар», у які ўвайшлі творы берасцейскіх пісьменнікаў, а таксама падрабязны рэпартаж з арганізаванага раней тэлемота Брэст — Краснаярск. У сваю чаргу ў рубрыцы «Масты сяброўства» Брэсцкага альманаха змешчаны прразічынныя творы і паэзія 13 пісьменнікаў Краснаярскага краю, а таксама падрабязны аповед пра гісторыю літаратурнага жыцця краснаярцаў.

Празаічная рубрыка «Іскры з-пад капытоў Пегаса» змяшчае фантастычныя апавяданні складальніка альманаха Сяргея Беляра, філасофскія мініяцюры Ірыны Фаціной, творы найстарэйшага празаіка Брэста Ірэны Нямчонок, павучальныя і рамантычныя гісторыі пра

падлеткаў Валянціны Пігас з Кобрына і аўтара гэтых радкоў, а таксама развагі пра дзіцячае мысленне Святланы Сцепапанчук з Івацэвічаў.

«Жамчужныя россыпы» паэтычнай рубрыкі знаёмяць з творчасцю 26 аўтараў, а адкрывае яе гамільчанка Ганна Атрошчанка. Літаратурную Століншчыну прадставілі Галіна Бабарыка і Васіль Казачок, новымі творами парадавалі івацэвіцкія аўтары — Святлана Сцепапанчук, Віктар Рэчыц, Аляксандр Хоміч, пісьменнікі з Пінска — Валерый Грышкавец, Жанна Завачка, Тамара Лазноха. Своеасабівым вынікам гадавой творчай працы сталі публікацыі членаў клуба «Поэти-Ко» на чале з кіраўніком Наталіяй Кандрашук — Алёны Котавай, Марыны Міхалюк, Надзеі Момлік, Зінаіды Навасад.

Паэтычныя радкі Любові Красеўскай сталі сімвалам яднання Брэста і Краснаярска, бо пэтка нарадзілася ў Сібіры.

Тэмамі багатай гістарычнай спадчыны, гераічных і трагічных падзей часоў Вялікай Айчыннай вайны, вершамі да юбілею класіка Янкі Купалы, які адзначаўся ў мінулым годзе, адзначаны паэтычныя радкі Зінаіды Дудзюк, Веры Вакулы, Настасі Нарэйкі, Надзеі Парчук, Георгія Тамашэвіча. Лягобка лірычных, філасофскія ноткі адчуваюцца ў творчасці Ірыны Морых, Таццяны Шульгі, Алесі Барысюк, Ірыны Сідарчук, Марыны Шадуі, Міколы Панасюка.

За пяць гадоў брэсцкі альманах стаў сапраўднай скарбніцай, у якой захоўваюцца ўспаміны пра важныя літаратурныя мерапрыемствы Брэсцчыны, беражліва збіраюцца найлепшыя творы, дзякуючы выданню мацуецца і літаратурнае сяброўства паміж літаратарамі з розных гарадоў і краін!

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Змітрок МАРОЗАЎ

***

Сто гулкіх вёрстаў ад сталіцы.
Забуты Богам хутарок.
Сад і замшэлая святліца,
На прызбе грэецца дзядок.

Мяне прысесці запрашае.
Забуты цягне «Беламор».
«Што ў свеце робіцца? —
Пытае. — Каранавірус, кажуць, мор».

Мне жыць лацвей, унучак, тута.
Амаль штовек я свет капчу.
«А ліха ці прыйдзе на хутар?» —
Зноў дзед пытае.

Я маўчу...

Што адказаць яму?
Не знаю,
Баюся праўды, як малы...
З дымком дзядуля выдыхае:
«Каб толькі не было вайны...»

***

Люблю Жыццё і ненавіджу Смерць.
Калі ж яна наведзецца, браце,
Жадаю ёй у вочы наглядзець,
Як немаўлём глядзеў я ў сэрца маці.

Старая мельніца

Старая мельніца над рэчкай
Махае крыллем рانیцой,
Здаецца, мовай чалавечай
Гамоніць стомлена са мной.
Стайць над стромай вяз пахілы,

Пад ім чыесці ціны спяць.
Рыпцяч натужна чуда-крылы,
Бы хочучь мельніцу падняць
Да дуці, што адплылі на вечы
Адсюль да зорак напрасці...
А колькі лёсаў чалавечых
Змалолася тут за вякі?..

Анатолію Зэкаву

«Здзяцініўся!..» — гамоняць пра старога,
Якому, як і нам, гадоў багата.
Прыходзім у жыццё мы, як на свята,
Заместа свят — віхлястая дарога,
Усланая не ружамі, а цернем,
Палітая слязьмі, крывавым потам...
Здзяцініўся?..
Дзяцінства мы не вернем,
А ўсё, што засталася, будзе потым.

***

«Корона нищеты превыше всех регалий»
Поль Верлен

Смыляць старыя раны,
Як будні без радка...
І я каранаваны каронай жабрака.
Дажыў я да жабрацтва,
Нічога лепш няма:
Дзяцінства і юнацтва...
І старасці сума.

***

Бяру гармонік. Асцярожна
Перамаўляю галасы,
А ва ўнісон ім годна, гожа
Бубняць бадзёрныя басы.
Я разгарнуў мяхі гармоні
І разам з імі цішыню,
Зноў бачу, быццам на далоні,
Сваю вясковую радню.
Пяе гармонь, як маладуха,
Каранаваная фатой,
Выходзяць з хат бабулькі слухачы
Матэў, навяяны вясной.
Пра кучаравую рабіну,
Пра тыя белыя квяты...
«Ой, рябіна, рябінушка.
Что ж взгрустнула ты...»

Перасяленцы

З нас кожны на планеце — наваёл.
Творца ведае: як трэба
Перасяліць учас нас у падзол,
А нашы душы грэшыныя — на неба.

Родная мова

Я наважаю мову Дантэ і Шэкспіра.
Хто ж музыкай маю натхняе ліру?..
Купала, Коляс і Максім вясновы.
Няма на свеце мілагучней мовы!

***

Пражыўшы век, нарэшыце
Я зразумеў і гэта:
Няма святых — хоць рэжце...
Тым больш сярод паэтаў.

Ліст, не дасланы з вайны

Як толькі скончыцца вайна —
І я вярнуся ў наш куток,
Цябе на ганку абдыму,
Пабачу, як падрас сыноч.
Пра вас я думаю штодня,
Як вам жывецца без мяне?..
Няма на свеце гэтых слоў,
Каб апраўдацца на вайне.
Крывёй сцякаў, сяброў губляў,
Ды ў гэтым не мая віна...
Вер, я вярнуся ў наш куток,
Як толькі скончыцца вайна.
Вер, я вярнуся...

***

Кіруюць Светам трагладыты
Усіх народаў і часоў...
І, можа, з непраў Атлантыды
Пачнецца род людскі наоў.

***

Самотным я прыйшоў у гэты свет,
Жыў — гараваў.
Грашыў, радзей маліўся.
Людзям не зразумею, бо паэт...
Жыццё прайшло.
Чаму я навучыўся?

Ікона

Не забыць мне чароўныя хвілі
Да апошняга Суднага дня:
Пад Іконам нас блаславілі
Маці з бацькам і наша радня.
Мы пазналі жыццёвую школу —
Праз суровы прайшлі расцяроб,
Бараніў нас Заступнік Мікола
Ад напасцяў людскіх і хвароб.

З нас ніхто на планеце не лішні,
Дзе стае і згрызот і пакут,
Ды цябе прыгарнуў Усявішні.
Спачувалі: «Там лелей, чым Тут».
На мяне пазірае Ікона
На куце ў невыказнай журбе...
Дарагі мой Заступнік Мікола,
Ёй маюся штодня, як табе.

Рабінавая ноч

Рабінавая ноч наш сад калоціць
Мільярдам навалнічных кілатат,
Пылінкай у зямным кругазвароце
Сябе я адчуваю.

Родны сад

Увесь дрыжыць. Па садзе здані ходзяць
Маіх дзядоў. Я стрэчы з імі рад...
Рабінавая ноч зямлю калоціць
Мільярдам навалнічных кілатат.

Глухі, сляпы,
нямы і безгалосы...

Што мне зязюля майская прарочыць?..
Што маладосць згубіў я залатую?
Што мне яна сказаць
над старасць хоча?
Я слухаю зязюлю, ды не чую.

Я радаваўся сонцу па-дзіцячы,
З ім, як з людзьмі, штораніцы вітаўся.
Багата я дабра і гора бачыў,
Жыццё пражыў,
ды слепаком застаўся.

Люблю жывую музыку прыроды
І салавейкі ранішняе скерца...
Шукаў да песень волі і свабоды,
Ды не мата скавала маё сэрца.

Гартаю плугам я раллі старонкі,
Касой збіваю сонечныя росы,
Люблю падслухаць шэпт
сяяблічкі тонкай,
Дый голас мой чамусьці безгалосы.

Што мне зязюля майская прарочыць?
Гляджу на свет праз радасныя росы,
Як у маленстве, светла плакаць хочу,
Глухі, сляпы, нямы і безгалосы.

Неба ў сэрцы я нашу!..

Ад фашысцкае зграі,
Ад агню іх пякотнага.
...О, мой спалены краю,
Я — твая жалёба родная!..

***

Засумавала я па родных,
Якіх няма, даўно няма.
О дзед, дзядзькі майго годнасць!
Здаецца, Вечнасьць там сама.

І хаткі той мне не знайсці ўжо,
Дзе гасцявала я калісь.
Я — нібы адарваны ліст,
Які калыша толькі ціша...

***

Памяць мая далёкая!
Сэрца маё глыбокае!
Я — нібы той калодзеж,
Ля якога Ты ходзіш...

***

Здаецца, што ты можаш
Прад кветам халадоў?..
Свой сум не пераможаш,
Не пройдзе, як прыйшоў.

Ідуць дажджы бясконцы,
І людзі — парасоны.
І не хапае Сонца
Мне, як ніколі, сёння.

***

Слова, напоўненае гаркатой,
Слова, якога няма з Табой...
Цябе я, Каханы, не ведаю.
Ці быў бы са мной Ты, беднаю.
Ці быў бы са мной, гаротнай,
Вечна маркотнай.
...Крыўда мая над крыніцай
Вярбінкай вырасла ніцай.

***

Дзякуй Богу, дзякуй Богу,
Выйшла Сонца на дарогу,
Пераможацца знямога,
Шмат харошага зямнога.
Вось ён, вось ён, позні квет!
О, нарадуйся, паэт!
Той паэт, які ўсё можа...
Толькі, людзі, — асцярожна.
Асцярожна, вас прашу!
Неба ў сэрцы я нашу!..

Дар'я ЛЁСАВА

***

Паглядзь мяне сваёй рукою
Па чорных валасах.
Мне пльыць тваёй ракою
Па вечнасці лясах.

Па смутку светла-сінім,
Па цішыні вякоў.
Мой мілы... Мой ты інэй,
Жальба шыпын-радкоў...

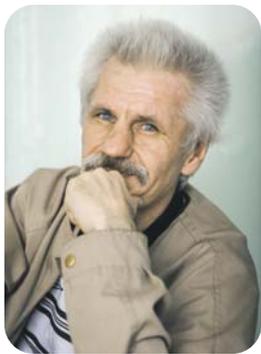
***

Чалавека пакрыўдзіць —
Гэта, знаеце...
А забіць... Колькі крыльцаў
У Хатынечкаў спаленых?!

Дзеткі-дзетачкі, дзеці!
І бабулі-дзядулі!
Маці ў хатах, навецях!
Вас ніхто не ўратае

Фота Міхаіла Баранулі.

Вітаўт ЧАРОПКА

Як даўно прачытаная кніга

Абразкі

***

Няма сонца на небе, дым труб засціў святло. Шэрань і непагадзь на дварэ, як вечны праклён. Зіма без снегу, вясна без сонца і сонца без лета. І напаследак панурае восень. Вось так жывём сярод гэтай змрочнай прасторы. Як сляпыя краты, поўзаем па норах каменных джунгляў, без страху перад жалезнама мастадонтамі машын. А калісьці ў дзяцінстве радаваліся яскравай вясёлцы, марылі забрацца на яе і скаціцца, як з гары на санках прама ў чароўную краіну, дзе няма дарослай апекі і ніхто не стаіць над душой і не дурыць галаву настаўленнямі, і можна гуляць удосталь. Некалі мы бачылі сонца і купаліся ў промнях дажджоў. Раней усё было проста і натуральна. А цяпер няма сонца на небе...

***

Падхоплены моцным ветрам лячу на імклівых крылах, а на сваіх хісткіх нагах. У такт сэрца паспяваю перастаўляць іх. Нясуся, як уцякач з поля каті алімпійскі атлет да золата, сама сябе абганяю, і моцны вецер штурхае мяне ў спіну. Баюся грывнуцца на зямлю ці ўбіцца ў слуп... Але паспеў паспець не спазніцца... І вась я еду і трывожна думаю: а калі на двары вецер наляціць мне насустрач і скіне ўніз на рэйкі. Вецер не сунішыцца, пакуль не возьме сабе ахвяру. І гэтай ахвярай магу стаць і я. Але я не дурань ахвяраваць сабой. Вунь і перакулены ветрам білборд нагадвае, што жыццё не кіно. Ды не гераізм таксама. Не да высокіх пачуццяў, таму не выйду з аўтобуса, пакуль вецер не сунішыцца, хай бярэ сабе іншую ахвяру. І гэта будзе гераічны ўчынак дзеля сябе, бо я мог быць гэтым іншым.

***

Слепіць бліскае сонца, вочы апускаюцца долу. Не відаць далёкі далягляд, толькі пад нагамі бясконца стужка дарогі. Не спатыкнуся аб недарэчную купіну, не пападу ў глібкую твань ці проста ў брудную лужыну, а вась што там наперадзе — не бачу. Недасягалны далягляд уцякае ад мяне з кожным маім крокам на свой імклівы крок. Не ведаю, што мяне там чакае за даглядам і, увогле, куды я ўпарта іду па гэтай бясконцай

дарозе? Так можна дабрацца і да краю свету, але што там рабіць? А калі за гэтым таямнічым даляглядам усё тая ж бясконца дарога і ніякага краю свету няма?

***

Такая скруха на душы, выкліканая няладным надвор'ем, штурханай людзей, незадаволенасцю самім сабой. Але вась у трамваі хтосьці пакінуў талончык, і можна праехаць па ім. На душы пасвятлела ад чужой дабрыві. Не ўсё так змрочна, як я сабе ўяўляў. Маленькі талончык вязе мяне дадому, і дзякуй таму, хто яго пакінуў.

***

Колькі разоў праносіла, і не ведаў я бяды, бо быў пільным і асцярожным. А вась разняволіўся і трапіў у бяду. А можа, мяне падсярог сляпы выпадак ці мсцівая заканамернасць вызначыла мне час і месца расплаты. Падлавілі мяне, трапіў прама ў рукі небяспекі. Такі вась лёс, і трэба яго прымаць. Вышэй за ганьбу ўцёкі ці палон, таму гатоў быў змагацца, і калі загінуць, дык годна. Але і яны збянтэжыліся ад такой удачы. Хапіла долі імгнення, каб сарвацца з месца і пальцець на ўцёкі! Мяне не дагнаць, каб таго і праглі. Так вась і мне ўсміхнулася ўдача, падманула аблуду хітрага выпадку і збытала логіку жорсткай заканамернасці. Відаць, свівнуў на гары рак, гэтак настойліва і патрабавальна, як сігнал да ўцёкаў «Бяжы», і я бягу, і мяне не дагнаць.

***

Вась і цягнік падыходзіць. Паспеў не толькі ўскочыць у апошні вагон, але і спакойна сесці ў першы. Нават той, хто не спяшаўся, ледзь цягнучы нога, таксама паспеў на цягнік. Вась і думаю, што лепш: патраціць час на дарогу ці сэканоміць яго і з языком на барадзе напярэймы з часам бегчы? Затое цяпер адчуваю сябе пераможцам над маленькім імгненнем часу. Ды, што ні кажы, ад часу не ўцячэш, усё роўна ён нетаропкім крокам дагоніць цябе на прыпынку.

***

Прыгожая дзяўчына абагаўляла сваю прыгажосць, прыгожая дзяўчына ўлюбілася ў сваю прыгажосць, прыгожая дзяўчына ўслаўляла сваю прыгажосць. У прыгожую дзяўчыну захаецца кожны, але баяцца яе халоднай і недасягальнай прыгажосці. Прыгожую дзяўчыну ненавідзяць яе непрыгожыя сяброўкі. Яе прыгажосць стала яе пракляццем і пакутай. Прыгожая дзяўчына заўсёды

адна-адзінокая са сваёй прыгажосцю. Але ў мяне заўсёды святлее на душы, калі я бачу яе і абагаўляю яе прыгажосць як боскі дар!

***

Калі пуста ў галаве і словы зрабіліся звычайным хламам, не радуе дзязвочая ўсмяшка, ад якой калісьці мела сэрца, дык гэта ўжо надыйшла старасць. Нудотны дождж наводзіць нярадасныя прадчуванні, ніякіх ясных спадзяванняў. Мінулае, як даўно прычытаная кніга — забытыя вобразы і героі, хто быў правы, а хто вінаваты, ужо не мае сэнсу, калі знікла сюжэтная канва. Не верыцца, што ты быў малады, бадзёры і нахабны. Споўнілася даўняе прароцтва — састарэўся, і цяпер нямоглы старэча, хоць ніяк не ўспрымаеш вызначэнне «дзед» і траціш апошнія сілы, каб здавацца маладым. Аднак старасць бярэ сваё: прыйдзеш дадому з працы, зніслена ляжаш на канапу і, пакуль жонка гатуе вячэру, убаюканы тэлевізійнымі казкамі жыцця, заплюшчыш вочы на доўгачаканы сон.

***

Каб нічога не рабіць і нешта мець, трэба ж нешта рабіць. А каб нешта рабіць, трэба ведаць, што рабіць. А каб ведаць, што рабіць, трэба ўмець нешта рабіць. А каб умець нешта рабіць, трэба навучыцца нешта рабіць. А каб навучыцца нешта рабіць, трэба захацець навучыцца нешта рабіць, а каб захацець нешта рабіць, трэба ацаніць, што іншыя зрабілі... Гэта так скрушна, нічога не рабіць і быць вольным самім сабой.

***

Не радасна піць віно ці чарку горкую гарэлкі. Няма за што і няма з кім. Скончыліся святочныя дні, а сябры — каго няма, а хто павязаны сям'ёй у сваім хатнім свеце. У адзіноце застаецца размаўляць з самім сабой, калі вядомы даўно пытанні і адказы і пльнь размовы цячэ адпаведна выпітай чарцы. Вась бы мець чароўнасць і кульнуцца назад у часе і ператварыцца ў маладога. Хоць і ў маладосці даставала ўсялякіх засмучэнняў, крыўд і расчараванняў, але надзея на лепшае падтрымлівала нас. А таму не зважаў на час, які па пячынцы сачыўся, як у пячынцы гадзінніку ў вузкае горлачка мінулага і прэсаваўся ў адзіночную масу пражытага дня. Чакаць не хацелася, падганялі час наперад і самі беглі з ім навывперадкі да сваёй мары. Так за днём дзень, за месіцам месяц, за годам год сыходзіў наш час. А цяпер яго няма. Няма часу

на сустрэчы і размовы, няма часу на вандроўкі і прагулкі, няма часу падумаць і адумацца, няма часу проста забыцца на час, які няўхільна сцякае ўніз да мінулага.

***

Раблю сваю працу як упарты гнявік, качу калабок-катыш. А што з гною зробіш? Гэта ж не камень, не жалеза — вечна трываць не будзе. Можна нешта з яго зляпіць, напрыклад, кулю, а я ўгнаю глебу, каб вырасла травінка і зазіхацелі на ёй сонечныя расінкі. А дзесьці сыты і прыпухлы вынаходнік прыдумвае новую бомбу, якая разбурыць камень і жалеза, ператварыўшы іх у вечны прах, і вырасце на ім мая травінка...

***

Дабраўся і ўбачыў тайну, і некуды знік, невядома куды, і знёс з сабой тайну. Што за тайна такая? І новыя людзі намагаюцца яе адшукаць, спазнаць яе сэнс і праўду. Шыбуюць у пошуках тайны некуды туды, немаведама куды. А неразгаданая тайна вабіць сваёй таямніцай і губіць новых людзей. Паўна, забыліся яны, што ўсё тайнае становіцца відавочным. Чамусьці ніхто не засумняваўся, а ці была гэтая тайна, якую ўбачыў адзін і некуды знік нам на бяду.

***

Мы сябе суняшаем надзеяй, што без нас не абыдзецца, што без нас спыніцца справа, — і не туды, і не сюды, бо няма каму яе рушыць наперад. І той, хто прыйшоў на наша месца, не здатны на рух, малавата ў яго сілчакі, ды і вопыту няма, і не заменіць ён нас, такі ніякаваты і недалучны. амаль ніякі. А мы вась такія ўдалыя і незаменныя, на нас трымалася ўся справа. І што без нас, і як без нас — цяжка ўявіць, бо нельга без нас, бо мы — гэта мы! А між тым справа неяк яшчэ дыхае, ледзь ліпіць, але паўзе сабе паціху наперад. Можна, і незаўважны гэты рух, але сляды за ёй сведчаць аб руху, значыць, яна ўсё ж рухаецца і без нас, як ні крыўдна для нас, абышліся без нас.

Сапраўды, няма незаменных, і мы не выключэнне пры ўсіх сваіх выдатных талентах і якасцях. Такія ж самыя, як і ўсе астатнія звычайныя лузеры, на момант дапушчаныя да справы. Таму не варта злавацца на лёс ці на інтрыгі жыцця — усё добра і ладам. І лепш са смехам паслаць гэтую справу дымам і чадам, і адразу ж палягчыце на сэрцы, і з лёгкім сэрцам узяцца за новую справу, пакінуўшы старую больш вартым за нас.

Неспадзяваны юбілей

Збор і асэнсаванне творчай спадчыны паэта, празаіка, драматурга, дзеяча нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі Леапольда Родзевіча ўжо мае сваю адметную гісторыю, якая працягваецца і сёння. Праца літаратуразнаўцаў-класікаў у гэтым напрамку не падвяла выніковую рысу, наадварот, вызначыла перспектыўныя вектары даследавання, звязаныя з цікавымі архіўнымі знаходкамі.

Леапольд Родзевіч.

Пасля вымушанага забыцця нават імя пісьменніка пэўны час стала пісацца з памылкай — Радзевіч. У фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва захоўваецца ліст Генадзя Кахановіча да Уладзіміра Калеснікі ад 23 снежня 1967 года:

«Гэтае лета было багатае на паездкі па Міншчыне.

Памятаў пра Вашу просьбу. Адшукаў хутар Кур'янаўшчыну, дзе нарадзіўся Леапольд Радзевіч. Зараз Кур'янаўшчыны не існуе, бо няма ніводнай хаціны, таму знайсці яе вельмі цяжка. Зараз там прысады, абтаптанія будлам, ды падмурак.

Знаходзіцца па сённяшняму адміністрацыйнаму дзяленню ў Лагойскім раёне, бліжэй да Пleshчаниці. Бліжэйшыя вёскі, прыкладна 2 км., Сушкава, Задроззе, Хадакі. Нездзе далей Лонва (Івана Пташнікава).

У Задроззі жывець пастух Якубёнчык (Пташнік) Кароль. Вучыўся ў пачатковай школе разам з малым Лёлем. Але мне не давалася яго бачыць і гутарыць, бо ён кароў пасвіў.

Маці Л. Радзевіча Руза памёрла ў 1928 годзе і пахавана ў Хадаках на

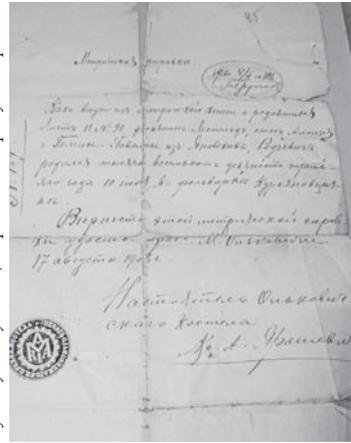
могілінку. У Хадаках толькі памятаюць, што Лёля і яго брат Мечык прыезджалі хаваць маці. З таго часу іх не бачылі. Скора і бацька паехаў у Мінск да Мечыка. Абудва браты з твару паходзілі на сваю маму Рузу. Дзесьці яшчэ жывуць дзве яго, Леапольда Радзевіча, сястры.

Заўважу, што там іх прозвішча называюць Родзевіч».

Ліст суправаджаўся агульным планам мясцовасці: «Вось як выглядае схематычна бацькоўскі куток Леапольда Радзевіча».

Намаганымі энтузіястаў пошукава праца працягваецца і сёння, радуе гісторыкаў літаратуры сваімі знаходкамі, узброеная фактаграфіяй, разбурае стэрэатыпы і выпраўляе жыццясныя памылкі.

З фонду Літоўскага цэнтральнага дзяржаўнага архіва.

Метрычная даведка Л. Родзевіча. 17 жніўня 1908 г.

У біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» (т. 5, 1995, с. 153), іншых крыніцах зафіксавана дата нараджэння пісьменніка — 12 чэрвеня 1895 года. Знойдзеныя новыя матэрыялы сведчаць пра іншае.

Літоўскі журналіст і даследчык Тамара Юстыцкая, якая займаецца тэмай віленскіх інтэлектуалаў першай паловы XX стагоддзя, у тым ліку беларускіх, у мінулым годзе змясціла ў вольным доступе ў інтэрнеце старонкі дакументаў, выяўленых ёй у вільнюскім і варшаўскім архівах, якія наўпрост датычацца біяграфіі Леапольда Родзевіча. Сярод звестак, невядомых дагэтуль літаратуразнаўцам або не ўведзеных у навуковы абарот, ёсць метрычная даведка, выдадзеная настацелем Альковіцкага касцёла ксяндзом А. Ярашэвічам 17 жніўня 1908 года. Магчыма, гэты дакумент спатрэбіўся будучаму пісьменніку ў час яго паступлення або навучання ў гарадскім вучылішчы ў Вілейцы.

«Метрычная справка

Как видно из метрической книги о родившихся, Лист 11, № 90, дворянин Леопольд, сын Алоизия и Гелены-Павлины из Яновских, Родзевич родился тысяча восемьсот девяносто третьего года 10 июня в фольварке Курьяновицизне.

Верность этой метрической справки удостоверяю. М. Ольковичи 17 августа 1908 г.

Настоятель Ольковического костела Кс. А. Ярошевич».

З фонду Літоўскага цэнтральнага дзяржаўнага архіва.

Анкета для атрымання пашпарта, запоўненая Л. Родзевічам. 24 ліпеня 1923 г.

Значыць, сапраўднага дата нараджэння будучага пісьменніка — 10 чэрвеня 1893 года па старым стылі, адпаведна па новым — 22 чэрвеня. (Адзначым таксама, што ў даведчаных крыніцах Родзевіч дагэтуль фігуруе як «Іванавіч».) Гэта пацвярджае і другі дакумент, выяўлены Т. Юстыцкай, — запоўненая ўласнаручна анкета на польскай мове на атрыманне пашпарта, да якой прымацаваны невядомы дагэтуль здымак просьбіта ў зімовай вопратцы.

Зробленыя архіўныя знаходкі дазваляюць прыспешыць юбілей Леапольда Родзевіча — 130-годдзе з дня нараджэння — і ўшанаваць памяць пра пісьменніка менавіта сёлета.

Мікола ТРУС, кандыдат філалагічных навук

Карэспандэнцкая вера Захара Хацрэвіна

У верасні 2023 года — 120 гадоў з дня нараджэння фантанавога карэспандэнта, ураджэнца Віцебска Захара Хацрэвіна (1903—1941).

«Погиб репортер в многодневном бою // От Буга в пути к Приднпровью, // Послав перед смертью в газету свою // Статью, обогренную кровью. // Суровый редактор статью прочитал, // Позвал он сотрудника Зину, // Подумал, за ухом пером почесал, // И вымолвил: — Бросьте в корзину! // Наутро уборщицы вымыли пол, // Чернильные пятна замыли. // А очерк его на растопку пошел, // И все репортера забыли. // Один только тихий старик метранпаж, // Качнув головою, заметил: // — Я помню, гостёр был его карандаш, // И честно он смерть свою встретил...»

Вядомасць у гэтай фантанавой песні, якую напісалі Барыс Лапін, Захар Хацрэвін, Міша Сувінскі, шмат меншая, чым у легендарнай «Песенькі ваенных карэспандэнтаў» (памятаецца: «От Москвы до Бреста // Нет такого места, // Где бы ни скитались мы в пыли, // С «лейкой» и с блокнотом, // А то и с пулемётом // Сквозь огонь и стужу мы прошли?...»), словы да якой напісаў Канстанцін Сімануў. У усё ж вага песні — і фантанавая, і журналісцкая, і грамадзянская — ні ў якім разе не меншая...

Усе яны — аўтары песні «Пра загінулага рэпарцёра» — Міхаіл Давыдавіч Сувінскі, Барыс Мацвеевіч Лапін і Захар Львовіч Хацрэвін загінулі ўвосень 1941 года...

Захар Хацрэвін — наш зямляк. Нарадзіўся 5 верасня 1903 года ў Віцебску. Бацькі — Леў Саламанавіч Хацрэвін і Рэвэка Венямінаўна Хацрэвіна. Што цікава, стрыечнай сястрой фантанавога журналіста з'яўляецца пісьменніца Алена Маісееўна Ржэўская (1919—2017), якая нарадзілася ў Гомелі. А другая стрыечная сястра Захара Львовіча — актрыса Валянціна Рыгораўна Вагрына (1906—1987), якая нарадзілася ў Віцебску.

Пісаць Захар Хацрэвін пачаў яшчэ ў 1922 годзе. Ураджэнец Віцебска экстрэнна закончыў Ленінградскі інстытут жывых усходніх моў (1925) па спецыяльнасці «Іраністыка». Працаваў у Тэгеране. Але маладога

Захар Хацрэвін і Барыс Лапін.

чалавека ў большай ступені захапіла жывое жыццё. Свае веды ён скіраваў на тое, каб яны служылі яму ў працы публіцыста, празаіка. З самага пачатку 1930-х гадоў прыходзіць да чытача яго кнігі падарожных нарысаў і апавяданняў: «Персіянка» (1928), «Амерыка мяжуе з намі» (1932), «Сталінабадскі архій» (1932), «Тэгеран» (1933), «Падарожжа» (1937) і іншыя. Некаторыя кнігі ён стварае супольна з Барысам Лапіным...

Пра сяброўства — і па жыцці, і творчае — Лапіна і Хацрэвіна захавалася даволі шмат сведчанняў тых, хто прайшоў праз пекла Вялікай Айчыннай вайны і застаўся жывым... Вось што напісаў, у прыватнасці, ваенны журналіст Леў Славін: «...У жніўні 1941 г. рэдакцыя адклікала адусюль сваіх ваенных карэспандэнтаў на некалькі дзён у Маскву, каб даць ім новыя інструкцыі. 3-пад Кіева прымчаліся на пятністай "эмцы" Лапін і Хацрэвін. У ноч перад вяртаннем на фронт Хацрэвін кідаўся ў саракаградуснай гарачцы. Да яго звычайнай хваробы (эпілепія. — К. Х.) дадалася дызэнтэрыя. Ён забараніў нам паведамляць рэдактару пра яго хваробу.

На наступную раніцу ніхто не сказаў бы, што ён хворы. Ён быў, як заўсёды, вясылы, ясны, бадзёры, ён дасканала сыграў здаровага. І яны паехалі на сваёй пятністай "эмцы" назад пад Кіеў.

<...> У кастрычніку прыляцеў адзін знаёмы лётчык. Ён раскажаў, што Лапін і Хацрэвін загінулі ў боях пад Кіевам.

Афіцэр, які бачыў іх апошнім, раскажаў: на ахалках сена ля дарогі ляжаў Хацрэвін. Ён быў акрываўлены. Лапін схіліўся над ім, у салдацкім шынялі, згорблены, з вінтоўкай за спінаю. Яны спрачаліся. Хацрэвін патрабаваў, каб Лапін сыходзіў без яго. Лапін адказаў, хаваючы пыхоту і журбу пад маску раздражнёнасці: «Ну, ладна, хопіць гаварыць глупства, я Вас не пакіну...» І яшчэ — з успаміну ваеннага карэспандэнта і пісьменніка, сцэнарыста Льва Славіна: «Чаму іх жыццё мне падаецца такім прыкметным? Нічога як быццам і асаблівага: праца, блуканні, вандрожкі, вайна.

Але дабрныя, талент, натуральная і дзейная высякароднасць, мужнасць, сціпласць, рассыпаныя па многіх людзях, злучаліся ў кожным з іх зліткам вышэйшай пробы.

«Хлопчыкі забітыя!» — гэтая вестка горка зачепіла ўсіх сяброў. <...> іх называлі «хлопчыкамі» (хаця старэйшаму з іх спюліналі трыццаць сем), — верагодна за тое сіянне чысціні, што рабіла іх такімі малымі...

А яшчэ іх аб'ядноўвала высокая вера ў вярэнства справядлівасці, якую яны атаямлівалі са сваёй краінай, сваёй Радзімай. 9 жніўня 1941 года іх нарыс «Калі ідзе бой», надрукаваны ў «Красной звезде», завяршаўся такімі словамі: «...немцы зарываюцца ў зямлю, згінаюць галаву пад агнём нашых контратак, нясуць велізарныя страты. Як усё гэта не падобна на задуманы імі імклівы паход з музыкай і парадзімі!»

...У журналісцкай біяграфіі Хацрэвіна, як і яго палчніка Лапіна, быў яшчэ і Халхін-Гол... Вынікам стала кніга З. Хацрэвіна «Лета ў Манголіі» (1939), а таксама напісаны імі сумесна сцэнарый «Яго клічуць Сухэ-Багар» (фільм, праўда, зняў ўжо ў 1942 годзе).

Кастусь ХАДЫКА

Небам хрышчаны

У авіяцыі ёсць паняцце «сапраўднае вышыня». Ёю вызначаецца адлегласць ад самалёта да цвёрдай паверхні зямлі, якая, асабліва ў гарыстай мясцовасці, значна адрозніваецца ад той, што паказваюць прыборы. Нешта падобнае назіраецца і ў літаратуры. Письменнікам таксама вельмі важна адчуванне, вобразна кажучы, сапраўднай вышыні. Чым ён больш таленавіты, тым лепш валодае ёю. Калі па асноўнай прафесіі быў, як Віктар Трыхманенка, лётчыкам, тым больш. Віктар Фёдаравіч умеў з багагата жыццёвага матэрыялу выбіраць найбольш істотнае і важнае. Такое, што дазваляла ствараць цікавыя чалавечыя характары, паказваў буйным планам тых, хто, як і сам аўтар, змагаўся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, а таксама нашчадкаў, якія бераглі мірнае неба. Словы са знакамітай песні аб эскадрыллі пра Нармандыю-Нёман — гэта і пра яго:

*В небесах мы летали одних,
Мы теряли друзей боевых,
Ну, а тем, кому выпало жить,
Надо помнить о них и дружить.*

У адных нябёсах ён лятаў, праўда, не з французамі, а з савецкімі лётчыкамі, ураджэнцамі вялікай дзяржавы, якая называлася Савецкі Саюз. Былі сярод іх і яго землякі-ўкраінцы. Тых, хто ганарыліся, што жывуць у шматнацыянальнай сям'і братніх народаў, і разам змагаліся супраць агульнага ворага. Ім у страшным сне не снілася, што пройдзе час, і нацызм стане на іх зямлі дзяржаўнай палітыкай. Ды не будзем пра гэта. Лепей пагаворым пра тое, якім цудоўным чалавекам і пісьменнікам быў Віктар Трыхманенка.

Віктар Трыхманенка.

Быў журналістам, стаў пісьменнікам

Нарадзіўся 10 мая 1923 года ў сям'і настаўніка ў вёсцы Гуменцы Хмяльніцкай вобласці на Украіне. З маленства палюбіў гэтую зямлю, якая на ўсё жыццё стала для яго дарагой і блізкай. Вабілі не толькі малюнічыя кравявіды, але і тое, што сведчыла аб багатай гісторыі тамашняга краю. Нагадвала аб ёй былімы замкамі і храмамі. Здавалася, і розныя фартыфікацыйныя збудаванні памятаюць даўнія падзеі. Толькі ўважліва прыслухайся да іх голасу, і шмат таго, пра што не працягаеш у падручніках, яны вернуць з небыцця.

Аднак дапытлівы хлопец, як і многія тагачасныя юнакі, жыў небам. Паралельна з сярэдняй школай закончыў і аэраклуб, а ў гады Вялікай Айчыннай вайны — Адэскае ваенна-авіяцыйнае вучылішча. У складзе 2-га гвардзейскага авіякорпуса ваяваў на Ленінградскім фронце. Але падваля здароўе, і ў жніўні 1946 года звольнены ў запас.

Як кажуць, не было б шчасця, ды няшчасце дапамагло. Паколькі любіў літаратуру, вырашыў стаць журналістам. І ў гэтай справе хутка засведчыў, што не багі гаршкі абпальваюць. Працаваў дзяжурным рэдактарам і загадчыкам саюзнай інфармацыі Беларускага тэлеграфнага агенцтва. Адноўлены ў войску, вышэйшую адукацыю атрымаў у Ваенна-палітычнай акадэміі ў Маскве. Шмат дзе давялося працаваць, у тым ліку на Камчатцы, у Хабараўску, а пасля — у розных гарадах начальнікам карэспандэнцкага пункта газеты Міністэрства абароны СССР «Красная звезда», у тым ліку ў Вюнсдорфе ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы. Адпрацаваўшы два гады журналістам гэтай газеты ў Мінску, з 1974 да 1979 года быў адказным рэдактарам газеты Беларускай ваеннай акругі «Во славу Родины». Пайшоўшы ў запас, загадаў рэдакцыйны выдавецтва «Ураджай», узначальваў Дом літаратара.

Не развітаючыся з пярэм журналіста, стаў і пісьменнікам. З першымі апавяданнямі выступіў у 1956 годзе ў часопісе «Советский воин». Дзвума гадамі пазней у Маскве выйшла і дэбютная кніжка «Сложный вариант». За межамі Беларусі з'явіліся і іншыя: «Звуковой барьер» і «Наташины зорьки» (Хабаровск), «Человек расправляет крылья», «Знакомый почерк», «Небом крещённые» (усе ў Маскве). Шмат выдаваўся і ў Мінску. Тут у 1994 годзе выйшла і яго апошняя кніга «На плечах своих». Памер 27 кастрычніка 1998 года.

Клубок характараў і лёсаў

Віктар Трыхманенка належаў да пісьменнікаў, якія ўсё сваё творчае жыццё прывязаны да адной тэмы. Праходзяць гады, з'яўляюцца новыя кнігі, аднак

па-ранейшаму ў сэрцы герояў іх, як і ў самага аўтара, жыве адна вялікая любоў — неба. Змяніўшы лётную прафесію, стаўшы журналістам, пісьменнікам, па-ранейшаму ў душы застаўся чалавекам высокага палёту і чыстага адкрытага сэрца.

З гэтакімі ж высокімі крытэрыямі падыходзіў і да іншых людзей, ім кіраваўся і ў творчасці. Гэта добра прасочваецца, прынамсі, у рамане «Небам хрышчаны». У ім Віктар Фёдаравіч пераконвае ў высакароднасці адных і прымушае ў чымсьці паспрачацца з іншымі. На старонках твора ажываюць даўнія падзеі, у жыццё герояў урываецца вайна. Аднак яны — Валька Булгакоў, Валдзім Зосімаў, Косця Разінскі — праходзяць не толькі праз суровыя выпрабаванні ваеннага ліхалецця. Наперадзе — нялётка барачыба за сваё чалавечае «я» ў мірныя дні. Яна часта носіць як бы лакальны характар, і старонняму чалавеку нават не відаць, што нехта ўзмоцнена, нават пакутліва-балюча, пераасноўвае сваё мінулае, каб прыйсці да простых ісцін чалавечнасці, высакародства, навучыцца разумець іншых.

Інакш кажучы, чалавек нібы нараджаецца наава, і ён ужо не хоча, не можа жыць ранейшымі прынцыпамі, калі тыя ў нечым старэйлі. Хочацца караць новае вяршыні, і не толькі ў небе, але і ў паўздзённым жыцці. Аднак ці заўсёды ён, прад'яўляючы патрабаванні да таварышаў ці падначаленых, сам застаецца на вышыні гэтых патрабаванняў? Аднак не можа быць адназначным, ды і не заўсёды яго лёгка знайсці. А патрэбна... Таму Віктар Трыхманенка разам з героямі і шукаў шлях да ісціны, спасцігаючы ўсю складанасць чалавечых узаемаадносін.

Чаму Булгакоў часта самаўпэўнены, і, наадварот, Зосімаў, у супрацьлегласці свайму сябру, скаваны ў дзеяннях, у чымсьці інертны? А Разінскі, з якога ўсе кіпілі і смялялі ў лётнай школе, становіцца маральна моцным і мэтанакіраваным? Разблытаецца клубок чалавечых характараў, разгортваюцца падзеі больш ці менш важныя. Пісьменнік як быццам

гаворыць нам: не спяшайцеся рабіць высновы. Самы строгі і патрабавальны судзя ў кожнай справе — час. Ён і адкажа, хто жыў правільна, вытрымаў выпрабаванне на чалавечую годнасць.

Два жыцці ў адным

Праз увесь раман праходзіць вобраз роднага неба. Віктар Трыхманенка не хавае свайго захаплення, калі піша пра лётчыкаў. Услухаецца ў рокат рэактыўных рухавікоў, і быццам шыроўце блакітныя далі. Прагнеш прастору, імклівага руху, дзеяння.

Неба ў рамане — стыхія, якая кліча да сябе смелых, апантаных. У той жа час яно спалучаецца з вобразам Радзімы. Застаецца верным роднаму небу — умацаваць у сабе любоў да роднай зямлі. «Хрышчаныя небам за сваё лётнае жыццё праходзяць два жыцці: адно ў небе, другое — зямлі...» Лыбокая ісціна ў гэтых словах. Персанажы твора разумеюць гэта і застаюцца вернымі свайму прызыванню. Прайшоўшы праз многія выпрабаванні, Разінскі пачынае лётаць на транспартных самалётах і здзяйсняе подзвіг, не дазволіўшы злачынцам накіраваць машыну за мяжу. Выкладчыкам аэрадынамікі ў родным вучылішчы, цяпер ужо вышэйшым інжынерным, працуе Зосімаў. У штаб перайшоў Булгакоў...

Герой Віктара Трыхманенкі, як і ён сам, жыў небам. У гэтым рамане ён паказваў сябе добрым знаўцам армейскага жыцця. Успаміны Булгакова напаяюцца старонкамі з дзёніка Зосімава, лірычнымі адступленнямі аўтара, які, што і сказана ў творы, некаторы час служыў з ім. Праз прызыв сабыстага ўспрыняцця падзеі раскрываюцца грамадска значныя праблемы, падаецца іх сацыяльная важнасць.

Што ні твор — гэта проза (няважна, якога яна жанру: апавяданне, аповець, раман), у якой сучэльныя спляў сюжэта, ярка выпісаных характараў. А яшчэ ў большасці выпадкаў, часцей за ўсё ў вялікіх празаічных творах, такі эпізод, які шмат гаворыць аб персанажы. Ужо яго дастаткова, каб упэўніцца, што за чалавек перад табой. Калі ён ваенны, можна не сумнявацца, што з гонарам выйдзе з самай складанай сітуацыі. Як лейтэнант Ігонін з апавесці «Крылы на вырост».

У яго лётнай біяграфіі адбылося надзвычайнае. Вяртаючыся з трэніровачнага палёту, атрымаў дазвол на пасадку, але ў апошні момант заўважыў чужыя апавяляльныя знакі (Ігонін служыў у Групе Савецкіх войск у Германіі). У гэтай складанай сітуацыі мала быць толькі добрым спецыялістам. Трэба заставацца грамадзянінам, мець сілы пераадолець мінутную ўнутраную слабасць. А выйсці знайсці цяжка. Узляецца зваротным курсам нельга, дарогу спецыяльна перагарадзіла пажарная машына. Ёсць, праўда, рубяжная дарожка, але патрэба на юверлірна дакладнасць — побач жа чужыя самалёты. І ўсё ж Ігонін узлятае.

Чужая біяграфія ад уласных назіранняў

Увага знароч засяроджваецца на складаных сітуацыях у жыцці персанажаў. Робіцца гэта для таго, каб падкрэсліць, што неба не любіць слабавольных. Толькі той, хто ведае сапраўдную цану таварыскасці, узаемавыручцы, для каго палёт — цяжка, але патрэбная праца, толькі той мае права звацца лётчыкам. Жыццёвае выпрабаванне праходзіць Ігонін. Дзеля іншых ахвяруе сабой дваццацідзевяцігадовы камандзір эскадрыллі знішчальнікаў-бамбардзіроўшчыкаў маёр Бандурын («Камэск»). Нялёткія псіхалагічныя выпрабаванні чакаюць тэхніка-лейтэнанта Жарыкава («Ці вернецца бусел?»).

Уражвае апавяданне «О, галубка мая...», аптымістычнае па гучанні. У ім апавядаецца пра светлае каханне лейтэнанта Рабініна і паветранага стралка Голубевай. Каханне, што нарадзілася ў сорок трэцім і прайшло праз усё нягоды вайны, не растраціўшы сваёй чысціні. Віктар Трыхманенка не спрашчаў жыцця. Для яго было вельмі важным разабрацца ва ўсёй складанасці чалавечых узаемаадносін. Здрабнеласць у пачуццях прыводзіць да душэўнай інфальтыўнасці, а голы практыцызм прыніжае чалавека. Менавіта так сталася з лейтэнантам Рагульскім, героем апавядання «Вятры вясення», што паслухаўся родзіча і расстаўся з дзяўчынай, якую хакаў.

Шмат у якіх творах Віктара Фёдаравіча прысутнічае паняцце «вышыня». Адна з яго кніг, дарэчы, і называецца «Настоящая высота». Ёсць гэтакія паняцце і ў «Выбарнай пасадзе»: «(...) Дзімтрый безнадзейна згубіў вышыню». Вышыня ў дадзеным выпадку — паняцце значнасці ўсёй дзейнасці чалавека. Уззяць вышыню — значыць наблізіцца да ідэальна сацыяльна-маральна дасканаласці, пастаянна бачыць яе сігнальныя агні. І вельмі добра, што капітан Жарыкаў знайшоў у сабе сілы пераадолець пэўны душэўны крызіс, не захраснуў у ранейшых памылках і праліках, а, прааналізававшы іх, перасліў сябе ранейшага. Застаўся чалавекам, які адчувае радасць і задавальненне ад кантакту з іншымі.

Той, хто добра знаёмы з творчасцю Віктара Трыхманенкі, не сумняюся, неаднойчы ўспомніць паняцце «вышыні» і знаёмчыцца з яго кнігай «Сяргей Грыцавец», якую некалі выдавецтва «Юнацтва» выпусціла ў серыі «Слава твая, Радзіма!». Дакументальна-мастацкая біяграфія, прысвечаная першаму двойчы Герою Савецкага Саюза, напісана так праўдзіва, пранікнёна, як мог напісаць яе толькі той, хто і сам быў «небам хрышчаны», і цудоўна ведаў, што значыць сапраўднае вышыня. Пішучы пра іншых, хто адчуў гэта, у поўнай ступені пісаў і пра самога себе. Чужую біяграфію перагортваючы, адштурхоўваўся і ад сваіх лётных уражанняў.

***

Сярод падораных мне Віктарам Фёдаравічам кніг і «Крылы на вырост». На ёй аўтаграф: «Дароугому Алесю Мартыновичу — хто можае пака хто держаться на крыле. С дружескімі аб'ятыямі Віктар Трыхманенко. 15.05.84». Разумею, што «держаться на крыле», як кажуць, занадта Хоць думу без агню не бывае. Не ўсё так проста было і ў яго жыцці. Існавалі праблемы з дачкой. Але асабліва душэўна адзіночым стаў, калі памерла жонка. Гэта не з чужых слоў кажу, сам Віктар Фёдаравіч прызнаваўся. Быў ад яго і незвычайны падарунак. У старым Доме друку я дзяжурў так званым свежым вокам. Здзівіўся, убачыўшы яго. Аказалася, што прыхаў у перапунку пасяджэння чарговага з'езда ЦК Кампартыі Беларусі, дэлегатам якога з'яўляўся. У буфэце прадавалі каньяк, які на той час быў вялікім дэфіцытам. То вырашыў падзіліцца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Віктар ДУЛЕВІЧ:

«Задача рэдактара — матываваць»

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Культура і мастацтва» — першае медыяаб'яднанне ў Беларусі.

Ужо болей як два дзесяцігоддзі газета «Культура» і часопіс «Мастацтва», унікальныя і непадобныя, звязаны адным лёсам. Пра неабходнасць апошніх новаўвядзенняў і змены, якія чакаюць установу, пагутарылі з дырэктарам «Культуры і мастацтва» — галоўным рэдактарам газеты «Культура» Віктарам Дулевічам.

— Віктар Іванавіч, як трапілі ў «Культуру і мастацтва»? Як адчуваеце сябе ў ролі кіраўніка ўстановы і рэдактара газеты?

— Я не рэдактар у звыклым разуменні. Заўсёды пазіцыяную сябе як топ-менеджар. Мяне, як кажуць, кідаюць на тыя дзялянкі, дзе неабходна дапамога, дзе чакаецца ўздзям. На кіраванне пагадзіўся пасля даволі працяглых роздумаў. Але веру, што чалавек заўсёды будзе там, дзе павінен, і ні кроку ўбок. Між тым уладкоўваўся, як і заўсёды, з умовамі. Па-першае, хацелася, каб заснавальнікі не перашкаджалі задуманым пераўтварэнням. Па-другое, чакаў падтрымкі ад Міністэрства культуры, усё ж «Культура» — ведамасная газета. А трэцяе — арганізацыя штомесячнай ведамаснай падпіскі, якая будзе кантралявацца заснавальнікамі. Ведаю, што сёння, напрыклад, часопіса «Мастацтва» няма ў 22 раёнах Беларусі, нават у цэнтральных бібліятэках. Усё пералічанае — гарантыі для развіцця. Пакуль не ўсё гладка, аднак шукаем шляхі да паразумення.

— Якія ініцыятывы імкняцца прасоўваць?

— Мне здзіўляе, што ў Беларусі няма нацыянальнай газеты пра культуру, а неабходнасць яе існавання даўно наспела. Шаснаццаць палос нашай «Культуры» — гэта несур'ёзна. Значна лепшым варыянтам мне бачыцца 28-палоснае выданне, аналагаў якому ў краіне няма. З улікам павелічэння ведамаснай падпіскі ціна такой газеты не павысіцца ні на капейку. Так, можна стварыць шыкоўную газету часопіснага фармату. Да таго ж, у адрозненне ад часопіса, можна адмовіцца ад колеру на ўнутраных палосах. Усё ж якасць друку вымушае жадаць лепшага.

— Кіраваць рэдакцыйнай вам не ўпершыню. Да якіх высюў прывёў вопыт працы ў раённых газетах?

— Заўсёды даводжу сваю думку, якая сфарміравалася з-за нараканняў некаторых аб тым, што ў раёнках няма спецыялістаў, не хапае кадраў, маўляў, усё ў сталіцы. Адказваю: хлусня. Сваёй дзейнасцю даказаў, што любы калектыў здольны на многае. Дзе б ты ні быў, галоўнае — стварэнне каманды. Рэдактар — толькі менеджар, яго задача — матываваць, нахняць на дасягненне мэты. Вельмі яркі прыклад — газета Камянецчыны («Навіны Камянецчыны»), у якой некалькі гадоў быў галоўным рэдактарам. Раёнка неаднойчы становілася найлепшай у краіне: перамога ў конкурсах, узнагароды, хоць асабіста я ганаруся найперш зробленым у сферы краязнаўства... І газета дагэтуль у сферы найлепшых! Усё ж галоўнае для кіраўніка выдання — каб нават пасля яго сыходу з рэдакцыі ўсё ідэальна працавала.

— Чым можа пахваліцца «Культура і мастацтва»? Што зроблена для ідэальнай работы рэдакцыі?

— За ўласныя сродкі рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова стварыла і нядаўна

Фота Юрыя Іванова.

адкрыла прэс-клуб. Ён мае перспектыву стаць пляцоўкай для абмеркавання надзённых пытанняў культурнага жыцця грамадства. Тут будуць праводзіцца сустрэчы, круглыя сталы, трансляцыі, вэбінары, анлайн-планёркі з чытачамі з рэгіёнаў. Але найперш гэтая ініцыятыва — спроба быць бліжэй да рэгіёнаў. А ў нас жа прадстаўнікі ў кожным са 118 раёнаў. Наогул, запрашаем да супрацоўніцтва ўсіх ахвотных!

— Адносна нядаўна пачаў працаваць новы сайт установы. Чым кіравалі пры яго стварэнні?

— Сайт, які не мае мабільнай версіі, — гэта не сайт. Любы інтэрнэт-рэсурс павінен ідэальна чытацца на смартфон, а больш за 80 % аўдыторыі чытаюць сайт «Культуры і мастацтва» з мабільнага тэлефона. Дарэчы, калі пачалі працаваць з новым сайтам, высветлілася, што існуюць невырашальныя тэхнічныя праблемы са старым. Намагаемся максімальную колькасць унікальных матэрыялаў з былой версіі дадаць у сучасную. Аднак сайт будзе відазмяняцца да лепшага пастаянна.

— Цяпер на сайце нельга ўбачыць газету, так?

— Мы прыбралі PDF-варыянт газеты. Гэта забівае папярковую версію. Адкуль узяцца падпісцы? На сайце неабходна публікаваць толькі самае цікавае — 2—3 матэрыялы і анонсы. Пытанне з электроннай версіяй вырашылі па-іншаму: і «Культуру», і «Мастацтва» можна набыць ці выпісаць на электронным рэсурсе «Белкіёск». Там яны з'яўляюцца раней за папярковую версію. Да таго ж танней.

— Змены закранулі і сацыяльныя сеткі «Культуры і мастацтва». Якімі былі рэфармы?

— Калі прыйшоў у «Культуру і мастацтва», сацыяльныя сеткі ўстановы таксама аздадчалі. Шмат высілаў прыклалі і на іх рэдагаванне. Цяпер увагу скіравалі на тэлеграм-канал, у якім пакуль няшмат

падпісчыкаў, але актыўнасць высокая. Усё дзякуючы таму, што мы вырашылі не абаярацца на інфармацыйны блок — гэтага і так паўсюль поўна. Наш тэлеграм-канал пазнавальна-адукацыйны. Публікуем апытанкі, віктарыны, афішы, жарты... Была заснавана вэб-рэдакцыя, якая займаецца сайтам, сацсеткамі, месенджарамі. Усё гэта маладыя людзі.

— Хто сёння працуе ў рэдакцыі «Культуры»? Каго запрашаеце?

— Найперш гэта дзесяць маладых спецыялістаў. Настаўнікамі для іх выступаюць старэйшыя калегі. Вельмі каштоўна, што ў штаце газеты — шэсць былых галоўных рэдактараў з каласальным вопытам работы ў журналістыцы. Калектыў, на маю думку, ідэальны. Гэта прафесіяналы, многія з журналісцкай адукацыяй. Між тым заўсёды сцвярджаю, у тым ліку калі выступаю ў якасці спікера ў Школе маладога журналіста факультэта журналістыкі: ніякі ўніверсітэты ці прыватныя школы ніколі нічога не дадуць. Адукацыя не гарантуе прафесіяналізму. Да таго ж ніхто не прымуціць вучыцца, пакуль чалавек не захоча гэтага сам. Настаўніку, а значыць, і выкладчыку на журфаку, застаецца толькі адно — запаліць, натхніць!

— Дык чаму вучыце маладых спецыялістаў?

— Аўтарскай журналістыцы. Сёння ідуць дыскусіі, але магчымасці штучнага інтэлекту можна выкарыстоўваць толькі ў якасці інструмента. Нішто не замяніць меркаванне асобнага аўтара, яго эмоцыі. Так, удалым лічу фармат рэйтынгаў, якія, апроч іншага, падштурхоўваюць да зваротнай сувязі. Прыклад — сумесны з «Акадэмікай» праект «Кніжныя навінкі»: ён расказвае пра выданні, карысныя для работы ва ўстановах культуры.

— А як жа бесстароннасць, непрадзятасць?

— Мастацтвазнаўца піша прафесійны рэцэнзій, якія заўсёды цікавяць аўдыторыю, але чытач прагне эмоцый, жывых гісторый! Той жа чытач з рэгіёна хоча ўбачыць сябе, сваіх. А яшчэ — падзяліцца вопытам. Ніхто не будзе выпісваць газету, калі там не знойдзецца практычнай карысці. Прызнаюся: мне болей важныя рэгіёны, а не сталіца. Людзі адтуль таксама хочуць друкавацца. І найперш яны — падпісчыкі газеты «Культура». Дарэчы, імкнёмся, каб і на сайце былі матэрыялы аўтараў з рэгіёнаў, якія павінны бачыць сябе ў рубрыцы «Нам пішуць».

— Ці ўдаецца захоўваць баланс паміж сферамі культуры пры стварэнні газеты?

— Зноў жа наракаю на 16-палосны фармат. Гэтага замала для захавання балансу. У той жа час друкуюцца матэрыялы, якія нейкім чынам праходзяць міма, звяртаюцца на сябе мала ўвагі, на жаль. Раю сачыць за рубрыкай «Гістарыяграф»: адкопваем маладавадомья факты, якія сёння не знайсці ў СМІ.

— З другога паўгоддзя «Культура» пачне выходзіць па пятніцах. З чым звязана такая змена?

— Гэта ўсяго толькі тэхнічная справа. Ініцыятыва накіравана на тое, каб удасканаліць работу рэдакцыі. Гэта найлепшы варыянт. Дарэчы, падпіска на паўгоддзе ідзе са зніжкай 15%. А камплект — газета «Культура» і часопіс «Мастацтва» — можна выпісаць са зніжкай 10%, незалежна ад таго, на які тэрмін ён афармляецца. Гэта выгадна ўсім.

— Фармат працы ў часопісе «Мастацтва» зусім іншы, а рэдакцыя выдання значна меншая...

— Натуральна. Гэта аналітычнае, мастацтвазнаўчае выданне, у стварэнні

якога задзейнічана таленавітая каманда, хоць і вельмі нешматлікая. У яго рэдакцыю немагчыма ўзяць, напрыклад, маладога спецыяліста. І сталому журналісту такі часопіс не заўсёды пад сілу. Каб друкавацца ў ім, трэба валодаць надзвычайнымі ведамі, быць часткай свету мастацтва. Так склалася, што год таму давалося шукаць новую адпаведную канцэпцыю работы «Мастацтва», і знайшлі. Фармат — супрацоўніцтва з экспертнай суполкай. Хаця наладзіць работу з аўтарамі было дастаткова складана, але ўсё ўдалося, і часопіс выходзіць, да таго ж у глянцы. Такім ён стаў з красавіка 2022-га — якасць дызайну, друку, вёрсткі дазваляюць трываць марку. Вышэй — можна, ніжэй — нельга!

— Не абмыслася і без новаўвядзенняў у структуры часопіса, так?

— З асноўнага: з'явілася рубрыка, прысвечаная музеям, — «Скарбіцца». Да таго ж на старонках часопіса цяпер можна ўбачыць «Кіно незалежнай Беларусі». Гэты праект сумесны з «Беларусь-Фільмам».

— Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Культура і мастацтва» стала лаўрэатам сёлеташняга Нацыянальнага конкурсу «Залатая Літара» за праект часопіса «Мастацтва» і «Творцы Беларусі для краіны і ў імя яе». У чым яго адметнасць?

— Праект — прысвечэнне 40-годдзю часопіса. Стварэнне адмысловай кнігі далос дзякка. Адбіралі некалькі дзясяткаў матэрыялаў апошняга часу, прысвечаных 70 творчым асобам розных пакаленняў. Гэта дэманстрацыя своеасаблівага эрэзу айчыннага мастацтва. Так, праект ажыццявілі, але марым пра шматтыражны альбом.

— На якога чытача скіравана ўвага часопіса «Мастацтва» і газеты «Культура»?

— Што тычыцца часопіса, то гэта выключна творцы. У газеты іншая аўдыторыя. На маю думку, гэта людзі з рэгіёнаў, якія хочуць, каб іх праца была ацэнена. Яны імкнучы ўбачыць сябе, падзяліцца вопытам, карысным для іншых. Цікавыя практыкі, варты ўвагі ініцыятывы, незвычайныя ідэі, пра якія пішуць тыя ці іншыя аўтары з абласцей, — для работнікаў сферы культуры гэта крыніца натхнення і нагода рухацца далей. Таму і РВУ «Культура і мастацтва» сёння вядзе перапіску з культурнымі выданнямі Расіі. Мэта — супрацоўніцтва. Усё дзеля пошукаў новых форм, кропак судакранання.

Гутарыла Яўгенія ШЫЦЬКА

Даведка «ЛіМа»

Віктар Іванавіч Дулевіч нарадзіўся 10 верасня 1962 года. У 1987 годзе з адзнакай скончыў Мінскі інстытут культуры (сёння Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў) па спецыяльнасці «Культурна-асветніцкая работа», а ў 2018-м — Інстытут журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (сёння факультэт журналістыкі БДУ). Спецыяльнасць — «Сродкі масавай інфармацыі». Апроч іншага, працаваў галоўным рэдактарам газет «Навіны Камянецчыны», «Маяк» (Бярозаўскага раённага газеты). У 2021—2022 гг. Віктар Дулевіч з'яўляўся намеснікам начальніка ўпраўлення перспектывага развіцця ўстановы Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Выдавецкі дом «Беларусь сёгодня»». З сакавіка 2022 года займае пасаду дырэктара Рэдакцыйна-выдавецкай установы «Культура і мастацтва». Галоўны рэдактар газеты «Культура». Выкладаў у БДУ, Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. С. Пушкіна.

Аляксандр Барташкевіч «Марская дарога», 2023 г.

Алеся Скарабагатая «Хрустальны туюфік», 2023 г.

Антон Шано «Love, death, tattoo 2», 2022-2023 гг.

Пасткі для гледача

Гэтым разам мы павінны былі гаворыць пра вынікі фестывалю «Арт-Мінск», якія арганізатары планавалі падвесці 18 чэрвеня. Здавалася б, выстаўка на галоўнай пляцоўцы доўжыцца больш за месяц, фармат работы Палаца мастацтва, які штогод прымае фест, цалкам скіраваны на актыўнага наведвальніка — без выхадных. Да таго ж «Арт-Мінск» падразумяваў актыўнасці падчас «Ночы музеяў» і экскурсіі, якія таксама прыцягвалі вялікую колькасць аматараў мастацтва, ахвотных да глумчэнняў і каментарыяў да твораў сучасных беларускіх аўтараў. І вось навіна — апошні дзень работы фестывалю — 25 чэрвеня. Таму пакуль нам застаецца толькі разважаць пра асаблівасці маштабнай выстаўкі і думаць-гадаць аб сімпатыях гледачоў, часам плацежаздольных: на некаторых этыкетках пазначана, што работа куплена ці забраніравана.

200 мастакоў Беларусі, вядомых і пачаткоўцаў, прадставілі свае работы на «Арт-Мінску — 2023». Сёлета на фестываль паступіла больш за тысячы заявак і тры тысячы работ, з якіх журы адабрала больш як 450 твораў жывапісу, графікі, скульптуры, дыкаратыўна-прыкладнога мастацтва... Традыцыйна некаторыя аўтары атрымаюць дыпламы і прызы партнёраў праекта па выніках галасавання гледачоў. У арганізатары ёсць спадзяванні, што публіка гэтым разам ацэніць у тым ліку творы маладых мастакоў, а таксама пачаткоўцаў, якіх на выстаўцы ў Палацы мастацтва вельмі шмат. Аднак, калі не ведаць аўтараў асабіста і не мець інфармацыі пра іх узрост, зрабіць гэта вельмі складана. Хто возьмецца сцвярджаць, што Юлія Цярэшка, якая працуе ў складанай тэхніцы, яшчэ толькі ў пачатку творчага шляху? Ці лёгка ўгадаць, як хутка звярнула на сябе ўвагу маладая акварэлістка Марыя Сыракваш? Хто здольны вызначыць узрост Усевалода Швайбы, магутнасць думак якога здзіўляе і захапляе? А колькі гадоў дагэтуль незнаёмай многім Зоі Літвінавай, якая на працягу дзесяцігоддзяў здольная ўраджаваць выдатнымі ідэямі і майстэрствам іх ажыццяўлення? З гэтага вынікае пэўная амбівалентнасць. З аднаго боку, арганізатары надзвычай уважлівы да моладзі і яе памкненняў (апроч іншага, пра гэта гаворыць арганізацыя выставачнай прасторы), з іншага — адчуваецца іх імкненне заблытаць гледача, прадэманстраваць, на што здольны мастак незалежна ад узросту, адцягнуць увагу ад творчага вопыту таго ці іншага аўтара.

Куратарам «Арт-Мінска», арганізаванага Беларускам саюзам мастакоў пры падтрымцы «Белгазпрамбанка», выступае Аляксандр Зінкевіч. Ён стаў адным з тых, хто пракладаў персанальныя маршруты па залах выстаўкі падчас экскурсіі. Абмінуць увагай яго заўвагі, каментарыі, а таксама, натуральна, прыхільнасці немагчыма і няправільна. Персанальную экскурсію Аляксандр Зінкевіч пачынае з творчасці Зоі Літвінавай, якой сёлета споўніцца 85 гадоў. У экспазіцыі змешчана некалькі яе бездакорных кампазіцый. Найбольш актуальнымі падаюцца «Міратворыца» (2019) і «Абуджэнне» (2022), якія валодаюць надзвычайнай жыццядайнай сілай, што вабіць і прымушае адмовіцца ад усяго непатрэбнага, небяспечнага, злага.

Ад аднаго класіка Аляксандр Зінкевіч пераходзіць да другога — Валынціна Губарава. У экспазіцыі ёсць толькі адна работа славутага творцы — «Які цудоўны гэты свет, паглядзі!» (2023), аўтапартрэт (далей мы робім здагадку) з жонкай. Назва, верагодна, адсылае да знакамітай савецкай песні. «Гэта ўнікальны мастак, — расказвае куратар «Арт-Мінска». — Кожная дэталёвая работа — паказчык яго светаадчування. Пра кампазіцыйны рашэнні мастак думае ў апошнюю чаргу. Перакананы, калі б такой мадэлі творчасці прытрымліваўся іншы мастак, сучасны або тагачасны крытык ад яго каменя на камені не пакінуў бы. Але калі карціна напоўнена эмацыянальным зместам, калі аўтар — цэльная асоба, тады яго творы не меней прыцягальныя, чым у такога дасканаланага жывапісца, як Зоя Васільеўна».

Вельмі шмат увагі Аляксандр Зінкевіч аддаў тэме рознабаковасці маладых мастакоў, іх смеласці, адкрытасці новым кірункам, стылям, матэрыялам. У ліку прыведзеных прыкладаў — творчасць Ганны Дыдышкі, якая займалася мастацкім тэкстылем, пазней перайшла да скульптуры, а цяпер спрабуе сябе ў жывапісе. Сярод прадстаўленых ёй работ — «Водар успамінаў» (2023), «Поўдзень» (2023), «Позняя раніца» (2023). Усё гэта надзвычай яркія работы, насычаныя сакавітым колерамі. Такіх фарбаў патрабавалі самі кампазіцыі — кветкі, ягады, выяўленыя даволі няціпла, маштабна, здаецца, нічым, акрамя самой сакавітасці, не дзяляцца.

мастацтва — выклікаць эмоцыі, дыяпазон якіх вельмі шырокі. Поруч з захапленнем класічным жывапісам ідзе неразумнае абстрактнай работы. А разам з ім — замілаванне ад несур'ёзных твораў. Такім чынам, чалавек, які наведваў выстаўку, атрымлівае безліч эмоцый. Іншая справа, што эмацыянальнага сфера кожнага чалавека значна адрозніваецца».

Падчас экскурсіі ішло абмеркаванне творчасці шматлікіх жывапісцаў і графікаў, пераважна тых, хто сёння на слыху: Валерыі Славуц, Фёдар Шурмялёў, Алеся Багданаў, Фёдар Бажын, Аляксандр Барташэвіч... Скончылася вандроўка па «Арт-Мінску» чуллывым

Валынцін Губараў «Які цудоўны гэты свет, паглядзі!», 2023 г.

Аднак такая знарочыстая дыкаратыўнасць выклікае цікавасць і, як ні дзіўна, прымушае задумвацца: а як жа аўтар працуе без гэтага колера ў скульптуры, чым вылучаецца тэкстыль Ганны Дыдышкі?

Такія вялікія фестывалі, як «Арт-Мінск», заўсёды суправаджаюць дыскусіі, у тым ліку знаўцаў — куратараў, галерэйшчыкаў, выкладчыкаў, наконт мастацкага ўзроўню некаторых работ. Так, для кагосьці нашумелы праект з запрашэннем у «пакой роздумаў», які нечым здзіўіў безліч гледачоў, многім падасца абсалютна бессэнсоўным. Што ўжо казаць пра даволі трывіяльныя пейзажы, з аднаго боку, мілыя, натуральныя, пазнавальныя, з іншага — нудныя і незапамінальныя; без іх, здаецца, нікуды. Не чапляюць шырокую аўдыторыю і разнастайныя запазычаныя і адсылкі, часам нават дасціпныя. Хапае на выстаўцы твораў, якія не нясуць ніякай сэнсавай нагрукі — гэта проста прыемныя карцінкі; яркі прыклад — серыя «Каляды» (2022) Андрэя Бялова. Пра неабходнасць той ці іншай работы, а значыць, пра выбар куратараў, разважае Аляксандр Зінкевіч: «Задача

распаведам — Аляксандр Зінкевіч выказаўся наконт творчасці свайго бацькі Уладзіміра Зінкевіча, знакамітага жывапісца. Аднак галоўная цікавостка экскурсіі — гутарка пра галоўную зорку сталічных фестывалюў — Алеся Скарабагатую. Куратар са спагадай адзначае: «Гэта шчаслівы і адначасова няшчасны чалавек. Яна задала такую паніку, што з тэхнічнага пункта гледжання гэтай маладой мастачцы расці складана. Ад майстэрства, філіграннасці, ілюзорнасці ёй варта пераходзіць да зместу і гульні з гледачом, ствараць для гледача гісторыі і расставіць пасткі. Дапаможа ў гэтым пераход да складаных кампазіцый. Ёй давядзецца запасціся вялікай колькасцю сюжэтаў».

Сёння сказана дастаткова шмат ухвальнага і кампліментарнага пра аўтараў і арганізатараў фестывалю «Арт-Мінск», які, трэба заўважыць, чакаюць і на які ўскладаюць надзеі. Часам дарэмна — абмяркоўваць, ставіць пад сумненне, крытыкаваць ёсць што. Магчыма, нагода зрабіць гэта з'явіцца наступным разам, калі будуць абвешчаны вынікі «Арт-Мінска — 2023».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Уладзімір Зінкевіч «Хваля I», 2023 г.

Казка: набыткі і планы

Цэнтр даследаванняў беларускай мовы, літаратуры і культуры НАН Беларусі сабраў дзіцячых пісьменнікаў на круглы стол «Сучасная літаратурная казка: суадносіны фальклорнай і літаратурнай традыцыі». Адбылося гэтае мерапрыемства ў межах III Міжнароднага форуму даследчыкаў казкі і міфалогіі.

Адкрыў круглы стал дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі Іван Саверчанка. Ён падкрэсліў, што літаратура для дзяцей з'яўляецца асноўным стрыжнем выхавання і адным з галоўных аб'ектаў дзяржаўнага клопату.

З пытанняў, якія выклікалі найбольш спрэчак, — як прыцягнуць увагу чытачоў да сваіх твораў. Пісьменніцы Кацярына Хадасевіч-Лісавая, як школьнай настаўніцы, пастаянныя стасункі з дзецьмі даюць магчымасць зразумець, чым яны цікавіцца. Яна параіла ўключаць у сюжэт элементы гульні, што паспрыяе фарміраванню чытацкай матывацыі. Падыялілася, што ў яе пісьменніцкай практыцы ёсць такія спосабы зацікавіць, як кніжка-перакрутка, «гульня-вандрульня» і кніга-тэлефон з кнопкай за QR-кодам, націснуўшы на якую дзіця трапляе ў казку, а таксама буктэрэйл пра кнігу. Задала, што ў замежных краінах ёсць цэлая індустрыя стварэння рэчаў-брэндаў па тэматыцы літаратурных твораў.

Пісьменніца Таццяна Сівец звярнула ўвагу на адсутнасць у Беларусі прафесійных кніжных маркетологаў, якія парупіліся б данесці кнігі да чытачоў, зацікавіць іх. Яна заўважыла, што імпрэзы і спектаклі — не новая з'ява ў школах. Расказала пра тое, як школьныя прадметы могуць дапамагчы ў жыцці, і задала статыстычнае даследаванне аб тым,

Фота Марыны Воробей.

Падчас круглага стала.

што нават прымуовае навучанне дзяцей танцам або жывапісу спрыяла зніжэнню іх элачыннасці ў дарослыя гады.

Кацярына Хадасевіч-Лісавая заўважыла і іншую праблему: кнігу пачаткоўца, па назіранні пісьменніцы, людзі адразу могуць не заўважыць. А пры сустрэчах аўтар бачыць вочы дзяцей, адчувае іх настрой. Ёй падабаецца, што дзеці чакаюць прыходу гасця-літаратара як незвычайнай асобы. Што да пісьменніцы, то яна прыходзіць да іх «у вобразе», з чарадзейнай палачкай. І лічыць такія сустрэчы сваім творчым шчасцем. Выступоўца адзначыла, што ў яе заўжды зваротная сувязь з дзецьмі, якія ёй пішучы. Гісторык, літаратурны крытык Анатоль Трафімчык параіў да падобнай сітуацыі ўжываць тэрмін «інтэрактыўнае чытанне», творы, такім чынам, укараняюцца ў жыццё. Ён выказаў ідэю стварэння тэлеперадачы пра навінкі дзіцячай літаратуры і «Калыханку».

Пісьменніца Наталля Бучынская заўважыла, што найбольш плённымі з'яўляюцца тыя сустрэчы, калі настаўнік загадзя падрыхтоўвае свядомасць вучняў, а не робіць мерапрыемства толькі для птушкі. Пісьменнік Алег Грушэцкі спыніўся на такім спосабе папулярызавання беларускіх дзіцячых кніг, як экранізацыя.

Паўстала пытанне пра выкладанне беларускай дзіцячай літаратуры і іншых звязаных з ёй прадметаў у школе. Пісьменніца Галіна Пішонік распавяла пра другі нумар часопіса «Народная асвета» за 2022 год, прысвечаныя якая гэтай праблеме. Яна падкрэсліла, што ў 5—6-х класах шмат твораў, цяжкіх для дзіцячай псіхікі.

Прагучала заўвага Таццяны Сівец аб тым, што прафесійная крытыка магла б своечасова спыніць выданне нізкакасных твораў, якія, нягледзячы на пэўныя цяжкасці, усё ж выходзяць.

Уздымаліся праблемы выдання казак. Адным з варыянтаў у іх вырашэнні, на

думку выступоўцаў, магло б стаць паніжанне падаткаабкладанне, а таксама «раскрутка» выдавецтвамі і аўтарамі сваіх кніг у *TikTok*, падтрымка выдання першай кнігі дзяржавай, што, дарэчы, часам практыкуецца.

Присутныя абмяркоўвалі таксама пытанне выдання спецыялізаваных дзіцячых часопісаў, у прыватнасці, прысвечаных драматургіі. Так, сёння выходзяць часопісы «Бярозка», «Вясёлка» і «Буслік», але, на жаль, няма выданняў, дзе б друкавалі п'есы для дзяцей. Алег Грушэцкі прапанаваў ажыццявіць спробу мультыплікацыі беларускай драматургіі. З гэтай мэтай можна было б, на думку А. Трафімчыка, стварыць электронную базу ўсіх беларускіх п'ес за апошнія 30—35 гадоў.

Пісьменнік Анатоль Матвіенка ўзняў пытанне ілюстравання дзіцячых кніг і нават іх стварэння з дапамогай камп'ютарных тэхналогій. Ён разважаў пра тое, што прафесія ілюстратара кніг праз з'яўленне нейрасетак будзе адміраць. І ашаламіў прысутных тым, што нейрасетка лёгка могуць справіцца з генерацыяй беларускіх казак з традыцыйнымі сюжэтамі, са стварэннем анімацыйных фільмаў і ілюстрацый па іх. Але большасць прысутных прытрымлівалася думкі, што штучны інтэлект ніколі не зможа замяніць жывога аўтара.

Абмяркоўвалі і пытанне пра курсы і прэміі і іх ролю ў паляпшэнні якасці літаратурнай прадукцыі, а таксама некаторыя іншыя істотныя праблемы.

Форум казкі плануе збіраць таленавітых пісьменнікаў і ў далейшым для вывяслення найбольш актуальных тэм у мастацтве слова для дзяцей.

Таццяна БАРЫСЮК

Блаславёныя Сожам

Вызначаны фіналісты і лаўрэаты II Міжнароднага конкурсу паэтычных перакладаў

«Беларусь — Расія. Сожскія берагі дружбы».

У Томелі, які ўжо 18 гадоў з'яўляецца літаратурнай сталіцай Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя Дажынкi», падвялі вынікі галоўнага творчага спаборніцтва форуму, які праходзіць пад патранатам Саюза пісьменнікаў Саюзнай дзяржавы, — Міжнароднага літаратурнага конкурсу паэтычных перакладаў «Беларусь — Расія. Сожскія берагі дружбы».

Каментуючы вынікі, кіраўнік фестывалю «Славянскія літаратурныя Дажынкi», старшыня абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч падкрэсліў, што не кожны перакладчык адважыцца прыступіць да перакладу паэтычных твораў класікаў. У іх вершах важна пераставіць не толькі сэнс, але і тое, што народнага натхненнем, — гармонію сэнсавага ладу і асаблівае гучанне радка. Для гэтага патрэбны не толькі смеласць і майстарства, але і зусім асаблівы дар інтэрпрэтагара, здольнасць пранікаць у глыбінную сутнасць іншай нацыянальнай культуры, умёнае спасцігнуць, пераўвасобіць магію слова.

Беларуска-расійскі конкурс паэтычных перакладаў сёння праходзіць ужо другі раз. У адрозненне ад леташняга, калі творчым маладым беларусам і расіянам прапаноўвалася перакласці на свае мовы толькі па адным вершы Я. Купалы, Я. Коласа, М. Цвятаевай, у 2023-м умовы правядзення

творчага спаборніцтва былі значна з'яўданы, трэба было пераўвасобіць ужо цыкл паэтычных твораў вядомых паэтаў, але гэта зусім не адштэрнула аўтараў. Наадварот, іх актыўнасць была ў разы вышэйшай. А геаграфія пражывання ўдзельнікаў конкурсу — ад Брэста да Курылаў. Прычым міжнародны экспертны савет, у склад якога ўваходзілі вядомыя літаратары Беларусі і Расіі, адзначыў як асабліва зацікаўленасць маладых аўтараў у вывучэнні роднасных моў і культуры нашых краін, так і, што немалаважна, значны рост прафесіяналізму канкурсантаў.

У фінал сёлета выйшлі 27 прадстаўнікоў Беларусі і Расіі, з іх дзесяць фіналістаў сталі лаўрэатамі ў кожнай з чатырох аб'яўленых намінацый.

Так, беларускія паэты перакладлі вершы Расула Гамзатова (сёлета спаўняецца 100 гадоў з дня нараджэння). Першае месца прысуджана Настасі Нарэйка з горада Камянца Брэсцкай вобласці, другое дасталася Ганне Сабела з в. Цэль Асіповіцкага раёна Магілёўскай вобласці, а трэцяе — Антаніне Нурэтдынавай з Гродна.

Маладыя перакладчыкі з усіх рэгіёнаў Расіі пераўвасобілі на рускую мову вершы Анатоля Грачанікава (у 2023 годзе вядомаму паэту, які нарадзіўся на Гомельшчыне, споўнілася 685 гадоў). Міжнародны экспертны савет прызнаў у дадзенай намінацыі безумоўнае лідар-

Лаўрэаты конкурсу і пісьменнікі Расіі і Беларусі ў старажытным Тураве, 2022.

ства за Дзмітрыем Несцяярэнкам з Новамаскоўска Тульскай вобласці. Другое месца падзялілі Юрый Літвяк з Іркуцка і Аляксей Шутэмаў з Краснадара. А на трэцім пазіцыі — Волга Звягіна з Новакубанска.

У спецыяльнай намінацыі «Суседзі». Бранская вобласць. Перакладчыца Анастасія Грачанікава на рускую мову перамагла прадстаўніцы літаратурнага Бранска — Наталля Мішына (першае месца) і Ганна Вароніна (другое месца).

Яшчэ адна намінацыя спецыяльна створана для маладых гамялячанаў — прыступаючы да перакладу твораў Алі Шагенцукава, яны аддалі даніну павагі і памяці савецкаму кабардзінскаму паэту, пісьменніку,

заснавальніку кабардзінскай літаратуры, заслужанаму дзеяч мастацтваў Кабардзіна-Балкарскай АССР, які загінуў у фашысцкім канцлагеры ў беларускім Бабруйску ў 1941 годзе. Лаўрэатам жа ў гэтай намінацыі стала гамялячанка Анастасія Капнінава.

Як адзначаюць арганізатары беларускага фестывалю «Славянскія літаратурныя Дажынкi», усе фіналісты атрымаюць заслужаныя ўзнагароды. Так, частка расійскіх перакладчыкаў, якія заваявалі другія і трэція месцы, будуць узнагароджаны ў канцы ліпеня спецыяльнымі дыпломамі на партнёрскай фестывалі пазіі і паэтычных перакладаў «Берагі дружбы»

ў Растоўскай вобласці. На берагах Азоўскага мора яны стануць удзельнікамі майстар-класа па паэтычных перакладах. А ўладальнікі першых месцаў ва ўсіх намінацыях і ўладальнікі спецыяльных імяных дыпломаў ужо атрымалі запрашэнне прыняць удзел у XVIII Міжнародным фестывалю-свяце «Славянскія літаратурныя Дажынкi» — форуму плануецца правесці ў Томелі з 7 да 9 верасня. Яны прымуць удзел у культурна-адукацыйных мерапрыемствах, майстар-класе па мастацкім перакладзе, творчых сустрэчах з беларускім чытачом. Дарэчы, паэтычныя пераклады лаўрэатаў будуць апублікаваны ў міжнародным альманаху «Літара».

Арганізатары пакуль захоўваюць інтрыгу і не называюць уладальніка Гран-пры: яго імя стане вядома толькі на ўрачыстым адкрыцці восенскага гомельскага форуму.

Паэтычнае спаборніцтва расійскіх і беларускіх літаратараў ад 18 да 45 гадоў другі раз у межах «Славянскіх літаратурных Дажынак» арганізавала абласное аддзяленне ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» пры падтрымцы Саюзаў пісьменнікаў Беларусі і Расіі, Саюзнай дзяржавы, рэгіянальных органаў улады, рэгіянальных нацыянальна-культурных аўтаномій «Беларусь Расіі», Расупрацоўніцтва.

Мікалай ІГНАТОВІЧ

Фота даслана аўтарам

19 чэрвеня член Саюза пісьменнікаў Беларусі, Саюза пісьменнікаў Азербайджана, выдатны азербайджанскі пісьменнік, перакладчык, журналіст, філосаф, грамадскі дзеяч Камран Назірлі адзначыў шасцідзесяціпцігоддзе.

Яго дзейнасць знайшла самае шырокае міжнароднае прызнанне, творы выдаюцца ў Расіі, Беларусі, Турцыі, Украіне, ЗША, Нідэрландах, Паўднёвай Карэі, Румыніі, Малдове, Узбекістане, Грузіі і іншых краінах. Літаратурныя заслугі адзначаны Міжнароднай прэміяй імя Расула Рзы, прэміяй «Хумай» Міжнароднага культурнага аб'яднання «Бакінец», літаратурнай прэміяй «Залатое слова» Міністэрства культуры і турызму Азербайджана, прэміяй імя Зардабі Саюза журналістаў Азербайджана, беларускай міжнароднай літаратурнай прэміяй «Родны дом» і інш.

Менавіта дзякуючы Камрану Назірлі азербайджанскія чытачы пазнаёміліся на роднай мове з творчасцю класікаў сусветнай літаратуры, у іх ліку Джэк Лондан, Оскар Уайльд, Джон Галсуорсі, Марк Твэн, Маргарэт Мітчэл, Антон Чэхаў, Васілій Шукшыч. Неацэнна яго заслугі ў перакладзе і выданні ў Азербайджане твораў беларускіх пісьменнікаў Мікалая Чаргінца, Алеся Карлюкевіча, Анатоля Матвіенкі, Алеся Бадака, Георгія Марчука і многіх іншых.

Дасканалы валодаючы замежнымі мовамі, Назірлі пераклаў на англійскую анталогію твораў найлепшых азербайджанскіх і турацкіх паэтаў.

Як пісьменнік і грамадскі дзеяч неаднаразова выступаў у сувязі з праблемай Нагорнага Карабаха, яго ўзважаная і канструктыўная пазіцыя, несумненна, аказала ўплыў на прагрэс ва ўрэгуляванні канфлікту.

Адзначаючы, што да шасцідзесяцігоддзя Камран Назірлі прыйшоў у бадзёрым стане духу, поўны творчых сіл і натхнення, беларускія калегі па пярэ жадаюць яму здароўя, далейшых поспехаў і шчыра спадзяюцца, што юбіляр і надалей застанеца добрым сябрам беларусаў, а яго нястомная дзейнасць па ўмацаванні культурных сувязей яшчэ больш зблізіць нашы народы.

Прапануем увазе нашага чытача невялічкае апавяданне азербайджанскага пісьменніка.

Камран НАЗІРЛІ

Першая і апошняя сустрэча

Пеністыя беляя хвалі лашчылі аголеныя лыткі дзяўчынкі, што сядзела на беразе. Хлопчык стаяў крэху наводдаль і здзіўлена глядзеў на яе прамоклыя косы і румяныя ногі, па шчыкалаткі закапананы ў мокры пясок, але ніяк не мог адажыцца зайсці ў прыбой.

- А чаго ты там стаіш? Ідзі сюды, сядай побач, — сказала дзяўчынка.
- Хлопчык быццам чакаў гэтыя словы, адразу падышоў да яе і сеў.
- А чаму ты не разуоў? Запэчкаўся ўвесь... — здзіўлася дзяўчынка.
- Нічога страшнага...
- Ты што, плавак не маеш?
- Маю. Я ўжо выкупаўся і павесіў іх прасушыцца.
- А, вось яно як... плаваць умееш?
- Хлопчык задумаўся, марудзіў з адказам.
- А я не люблю плаваць... лепш тут пасядзець, — сказаў ён і пачаў сыпаць на ногі дзяўчынкі мокры пясок. Ён сыпаў, хвалі змывалі. А дзяўчынка смяялася.
- Мне таксама падабаецца тут сядзець, — прызналася дзяўчынка. — Ты заўтра прыйдзеш?
- Прыйду...
- А ці далёка вы жывяце?
- Не, зусім блізка, побач з морам.
- Выдатна — тады сустрэнемся.

- Хлопчык узрадаваўся, ажывіўся.
- А як тваё імя?
- Пэрванэ.
- А маё — Зія.
- Дзяўчынка ўсміхнулася, раптам ўскочыла і пабегла да жанчыны ў чорных акуларах, што ляжала на жываце пад парасонам. Затым, азірнуўшыся, крыкнула:
- Я буду чакаць цябе, Зія! Прыходзь, добра?
- Хлопчык абрадаваўся і, падаўшыся назад, шаннуў:
- Добра...
- Нечакана невядома адкуль з'явілася маці хлопчыка:
- Я ж папярэдзіла цябе, каб не мачыў ногі, дрэн ты гэтакая! Я ж цябе толькі што пераапранула! Хутка ў школу пойдзеш, а розуму ніяк не набярэцца! — раззавалася яна і, пацягнуўшы яго за вуха, дала аплявуху.
- Дзяўчынка замёрла на месцы. А хлопчык, ікаючы, марыў схаватца ад яе погляду і з нянавісцю глядзеў на маці.

З азербайджанскай. Пераклад Анатоля МАТВИЕНКІ

Ахметжан СРАПІЛАЎ:

«Данесці да чытача здабыткі сусветнай літаратуры...»

Празаік, паэт, публіцыст Ахметжан Срапілаў іша на ўйгурскі мове. Жыве і працуе ў Казахстане. Літаратара, які пісьменніцкае жыццё сумяшчае з журналісцкай працай, добра ведаюць у розных краінах, дзе кампактна пражываюць уйгуры. Найперш — у Казахстане, Турцыі, Расіі... Пра творчасць, месца сучаснай уйгурскай мастацкай літаратуры ў грамадстве — наша размова з Ахметжанам Срапілавым.

— Ахметжан, а якая сёння ўвогуле сітуацыя з уйгурскай літаратурай?

— Пікам развіцця ўйгурскай літаратуры Казахстана з'яўляюцца 60—80-я гады мінулага стагоддзя. У той час жылі і актыўна займаліся стварэннем цікавых кніг каля 70 таленавітых аўтараў. Трэба адзначыць, што і літаратурная крытыка была на належным узроўні. У Казахстане ў трох буйных выдавецтвах друкаваліся кнігі на ўйгурскай мове. Але не ўсюды падобная сітуацыя захавалася...

Дзякуй Богу, у Казахстане на сённяшні дзень засталіся 62 школы з уйгурскай мовай навучання. У Саюзе пісьменнікаў Казахстана лічыцца каля 20 членаў творчага аб'яднання — уйгураў. Праўда, толькі некаторым з іх удаецца выдаваць зборнікі сваіх твораў за кошт дзяржаўнага бюджэту.

У апошнія гады ў Турцыі пачалі выдаваць уйгурскую літаратуру з дапамогай мецэнатаў. Можна сказаць, што кола нашых чытачоў абмежавана. Нам пакуль удаецца распаўсюджаць літаратурны часопіс «Жаткар» у такіх краінах, як Узбекістан, Кыргызстан, Турцыя, Аўстралія і ЗША.

— Ці шмат сіл вы асабіста тратце на мастацкі пераклад?

— Пераклад з'яўляецца неад'емнай часткай любой літаратуры. На дадзены момант уйгурскай літаратура аб'ектыўна адстае ў агульным развіцці. Каб запоўніць гэты істотны прабел, каб захаваць чытача на ўйгурскай мове, даводзіцца і актыўна працягнуць у частцы перакладу, у частцы выдання перакладных кніг. Напрыклад, дзіцячую літаратуру сёння прадстаўляе ўсяго толькі адзін

пісьменнік. Для перакладу выбіраем розныя жанры. Мы ўважлівыя да сучасных твораў у розных нацыянальных літаратурах. Але і пра класіку, зразумела, не забываемся. Праўда, і перакладам прафесійна, аддаючы ўсе свае сілы, займаюцца ўсяго толькі некалькі чалавек. Атрад перакладчыкаў ва ўйгурскай літаратуры мог бы быць шмат большым. Наша мэта — данесці хаця б малую долю перадавых ідэй сусветнай літаратуры.

Прызнаюся, што ніколі не шкадую, што трату час на заняткі перакладам... Адна траціна майго часу — гэта праца над часопісам «Жаткар». У іласнай творчасці таксама аддаю нашмат часу. Выпусціў дакументальна-гістарычны раман, дзве аповесці, зборнік апавяданняў і вершаў.

— Ці працуеце з арыгіналамі пры перакладзе твораў з іншых нацыянальных літаратур?

— Творы цюркамоўных пісьменнікаў у асноўным перакладаю з арыгінала. Славянскія літаратуры, у тым ліку беларускую, адкрываю праз рускі пераклад.

— Верагодна, асабліва месца ў вашых зацікаўленнях займаюць постсавецкія літаратуры?

— Я нарадзіўся і вырас у савецкі час. З дзяцінства далучыўся да чытання твораў вядомых і ў Беларусі, і ў Казахстане, ва ўсім сённяшніх постсавецкіх краінах пісьменнікаў... Безумоўна, гісторыя,

побыт, культура і літаратура брацкіх народаў усё адно не адпускаюць. Бо ў той час нашы мары і памкненні па вялікім рахунку былі аднолькавымі, агульнымі. Часта хаджу ў кнігарні. Часам букністычныя развалы наведваю. Шукаю тое, што некалі не прачытаў, знаходжу шмат новага і прыцягальнага.

— Класічная руская літаратура, несумненна, — у прыярытэтах?

— Зразумела. Для мяне свет Ганны Ахматавай, Марыны Цвятаявай, Сяргея Ясеніна, Уладзіміра Высоцкага і шэрагу іншых сапраўдных літаратурных геніяў блізка шырэнёе думкі і загадкавае. А таксама — творчасць грузіна Надара Думбадзе, дагестанскага, аварскага паэта-класіка Расула Гамзатава, казахскага класіка Мухтара Ауэзава не перастаюць здзіўляць.

— Ці ёсць уйгурскі чытач у сацыяльных сетках? Арыентуецца вы на сусветнае электроннае папуцінне?

— У Турцыі гэты кірунак болей-меней развіты. Ёсць добры ўйгурскі літаратурны інтэрнэт-часопіс. Але хацелася б, зразумела, большага.

— Што датычыць беларускай нацыянальнай літаратуры...

— Мы, уйгуры, канешне ж, добра ведаем Янку Купалу. Яго вершы былі перакладзены на ўйгурскую мову Х. Абдуліным. Па артыкулах доктара філалагічных навук, прафесара Алімжана Хамраева пазнаёміліся з творчасцю яшчэ многіх беларускіх літаратараў. Мне асабіста блізкая творчасць Алеся Карлюкевіча. Пераклаў на сваю родную мову яго аповесць-казку пра Шубуршуна. Пры чытанні, перакладчыцкай працы атрымаў асалоду. Мы ж, праўда, чытаем беларускую літаратуру ў рускіх перакладах. Канешне ж, хацелася б болей пазнаёміцца з творчай спадчынай вашых пісьменнікаў ХХ стагоддзя, з творамі сучасных літаратараў. Трэба ўсталёўваць сапраўдны творчы масты, вярта развіваць тую кірунку, пачатак яким пакладзены.

— А калі гаварыць пра работу з моладдзю, юнымі ўйгурскімі чытачамі?..

— Так, мы не толькі думаем, марым пра гэта, але і нешта рэальнае стараемся

зрабіць. І добра, што ўжо з'явілася такая канкрэтная магчымасць... Нядаўна звярнуліся да этнакультурнага цэнтру ўйгураў Казахстана з просьбай заснаваць такога маладзёжнае перыядычнае выданне. Гэта стане вялікай падтрымкай — і для развіцця літаратуры, і для духоўнага ўзбагачэння маладога пакалення.

— Але любы літаратурны працэс патрабуе, каб поруч ішла літаратурна-мастацкая крытыка...

— Літаратурна-мастацкая крытыка пакуль у нас вельмі слабая, што датычыць увагі да сучаснага мастацкага працэсу. Важна, відаць, у гэтую працу прыцягнуць студэнцкую моладзь... Іншых шляхоў я пакуль што не бачу...

— У літаратуры заўсёды будуць перспектывы, калі да яе цягнуцца моладзь — і перш за ўсё з'яўляюцца маладыя літаратары...

— Я рады, што пішучай моладзі з'яўляецца ўсё болей. Ёсць яны і сярод перакладчыкаў. В. Молатаў, А. Азнабакіёў, Г. Сайдұлаева шмат перакладаюць з рускай, казахскай і ўзбекскай моў. Вось гэтыя тры мовы, тры нацыянальныя літаратуры, якія парпагануюцца сярод уйгурскага чытача з іх дапамогай, і ёсць у нас у прыярытэтах. За апошні час я шмат новага даведаўся пра беларускую літаратуру. У найбліжэйшых планах — пераклад вершаў выдатнай, як мне падаецца, беларускай паэтэсы Яўгеніі Янішчыц. Ведаю, што яна сышла з жыцця даволі маладою — у сорок гадоў, яшчэ ў 1988 годзе. Я ведаю і тое, што яе кнігі, яе творы перавыдаюцца, а галоўнае — чытаюцца нашымі сучаснікамі.

І не магу не выказаць удзячнасць беларусам, Саюзу пісьменнікаў Беларусі за цікавасць, уважлівае стаўленне да ўйгурскай літаратуры. Рады, што ваш беларускі чытач адкрыў імяны Алімжана Хамраева, Аўта Масімава. Няхай наша супрацоўніцтва будзе доўгім і плённым! Жадаю ўсім беларускім пісьменнікам творчых поспехаў, а чытачам — добра, міра і моцнага здароўя!

— Дзякуй, глыбокапаважаны Ахметжан! Новых кніг, новых арыгінальных і перакладчыцкіх адкрыццяў! Гутарыў Раман СЭРВАЧ

Кветка з літпалетка

«І адна каля берага чараціна...»

Няма ў айчыннай літаратуры, хіба што за выключэннем Янкі Купалы і Якуба Коласа, больш адпаведнага свайму носьбіту псеўданіма, чым Міхась Чарот (1896—1937) (так найчасцей падпісваўся Міхась Кудзелька).

І вобраз гэтай расліны, і музычна-мажорнае гучанне гукаў «ча-рот» на ўсе сто супадаюць з выявай літаратара, што захавалі даўнія здымкі: задорны, вясёлы, модна апрануты малады чалавек з непаслухмянай ускудлачанай капной хвалістай валасоў, шырокай белазубай усмешкай і перадусім — бунтарскім духам у смелым, нават дзёрзкім позірку. Дый яшчэ з цыгарэтнай, якую трымае нібыта для забавы... Такі здольны на ўсё: і на шчырае сяброўства, і на хітры жарт, і на сентыментальнае каханне, і на найглыбейшую самоту... Невядома, чаму сярод іншых псеўданімаў (Максім Бядунейшы, Юрка Куртаты) Кудзелька аддаў перавагу менавіта Чароту — можа, адчуў нейкае ўнутранае падабенства, нешта агульнае на найтанчэйшым пазачысчэнні узроўні. Верагодна, на выбар пісьменніка паўплывала тое, што з чароту можна зрабіць жалейку. Прынамсі, яго экзистэнцыя адносна гэтага вычарпальна адлюстравалася ў вершы са знакавай назвай «Бунтар» (1922):

*Я шумлівы чарот, я мяцежны бунтар.
Я балота буджу гучным шумам.
У вадзе я жыву і абмыт дажджом хмар,
Але змоўкнуць не дам сваім струнам.*

*Уздыху дух людзей, прабуджу іх ад сну,
— Славу, будучынаць я ім праочу...*

*Я, мяцежны бунтар, клічу жыцця вясну,
Клічу к працы свабоднай і творчай.*

*Як не счуюць мяне, я мацней загну,
Дам гучнейшы акорд песні новай...
А каб змыць з зямлі бруд, скалыхну я ваду,
Што дажджом налілася свінцовым.*

*Чаму ж вы, песняры, што будзілі людзей,
Чуць не хочаце песні чарота?
Нашы песні — нашы кліч,
бо адных мы грудзей,
Краі адзін наш — то наша балота.*

*Дык шумі, як шумеў, велікан-ясакар,
Шапаці, спелы колас, у полі...
А я песню сваю буду нець — я бунтар!
Буду клікаць народ свой да волі.*

Пудоўнае чатырохрадкоўе, лаканічнае, нешматслоўнае, але самадастатковае: ні адняць, ні дабавіць — аўтар гэтай нататкі пачула ад паэткі Наталлі Кучмель:

*Восенскі надвечорак.
Шэрыя хвалі насювае вецер.
І адна каля берага чараціна —
Як жа сцюдзёна ёй.*

Пейзажная замалёўка, выкананая скупымі, але трапнымі мазкамі ўпэўненай, умелай рукой мастака: адразу бачыш унутраным зрокам стылы сталёва-шэры краявід. Друкуецца верш першынню, і гісторыя яго стварэння і аўтарства не менш цікавая, чым сам твор. Наталля Кучмель згадвае, што ў 1990-я гады яны з сябрам, гісторыкам Міколам Багадзяжам (1957—2022), пілі каву, сядзелі за адным столікам. Надвор'е і краявід адпавядалі апісанню у вершы.

Наталля ўзяла лапик паперы і асадкай намалывала на ім хвалі і чарот. Адрозу склаліся і паэтычныя радкі апісання ўбачанага, агучанага кімсьці з сяброў. Самае нечаканае пачалося потым, калі яны згадалі верш-замалёўку: абое палічылі аўтарам сябе!..

На жаль, цяпер ужо немагчыма высветліць дакладна. Мікола летас пакінуў гэты свет. Невядома, ці былі ў яго раннія вершаваныя публікацыі: у гісторыі беларускай літаратуры ён застаўся яркім аўтарам папулярных матэрыялаў на гістарычную тэматыку. Хаця, па складзе рамантычнага авантурнага яго светапогляду ў самым добрым сэнсе гэтага слова, пісаць вершы ён мог. Але незалежныя эксперты, мусіць, паказалі б: асабліваці чатырохрадкоўя вельмі падобныя да Наталчынага мастацкага стылю. І ўсё ж правільным будзе, напэўна, лічыць аўтарамі абодвух...

Шчыльнейшы спавядальны верш пра найсвяцейшыя пачуцці да малой радзімы належыць п'яру Навума Гальпяровіча (зборнік «Ветразь лёсу», 2023). «Вясновыя пацеркі вод», «маўчанне бароў», «ззялёная рунь маладая», і пасярод гэтага харастава:

*Колькі жыць мне на свеце —
вяртацца з накланам суды,
Да маўклівых прысад,
да азёраў, парослых чаротам,
Там ссыпаюць пялёсткі,
бы даўня мроі, сады,
І так многа святла,
і так многа тугі першароднай.*

Чарот (*Scirpus*) — род прыбярэжных водных раслін сямейства Асаковыя. Можа вырастаць да чатырох метраў

і вышэй. Цвіце ў чэрвені-ліпені, распаўсюджаны па ўсёй тэрыторыі Беларусі. Сустрэкаецца на забалочаных поплавах, балотах, па берагах вадаёмаў. Карэнішчы расліны багатыя на крухмал, фітанцыды, цукар, арганічныя кіслоты, вітамін С, дубільныя рэчывы.

Адметна, што ў народнай медыцыне выкарыстоўваюць найчасцей свежы попел ад спаленых лісцяў і сцёблаў чароту. Але толькі ў тым выпадку, калі захавалася непарушанай структура сеткаватых астаткаў тканіны — такі попел з'яўляецца добрым адсарбентам, ачышчае гнойныя раны, паляпшае зажыўленне язваў, ачагоў некрозу, ім пакрываюць апёкі — спосаб лячэння атрымаў патэнт. Ужываюць попел чароту і для ачышчэння арганізма ад радыенуклідаў і соляў цяжкіх металаў і таксінаў.

З высушаных каранёў чароту ў Сібіры атрымлівалі муку, дадавалі яе да звычайнай мукі і гатавалі ляпешкі. З каранёў можна прыгатаваць салодкі сіроп, а з яго — розныя варыянты салодкіх страў. Сцёблы расліны можна ўжываць у ежу марынаванымі.

Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Усяго па крысе...

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штырком» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыёсерыяль» гучыць раман Агаты Крысці «Атэль «Бертрам»».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе старонкі апавядання Янкі Сіпакова «Святая». У «Радыёбібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Джорджа Байрана «Дон Жуан» (пераклад не беларускую мову Уладзіміра Скарынікіна). Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

У праграме «Прачулым радком» — чарговы выпуск сумеснага з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы праекта да 110-годдзя з часу выдання зборніка «Шляхам жыцця», у няздзелу — вершы Якуба Коласа.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхадныя складуць спектаклі «Вышукнікі» паводле Эдуарда Скобелева і «Шчаслівай дарогі, Казік!» паводле твора Аркадзя Чарнышэвіча.

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі выходзіць твор Алена Грушчэка «Рыцар Янка і каралеўна Мілана». У выхадны ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдзюць заключная частка вершаванай казкі Пятра Яршова «Канёгарбунок» (пераклад не беларускую мову Паўла Місько), казка Івана Бурсава «Як дзед па дождж хадзіў» і кампазіцыя «Дзе жыўць казкі?» паводле вершаў Міколы Маляўкі. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штодзённіка «ЛіМ». У няздзелу радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з заслужаным дзеячам мастацтваў Рэспублікі Беларусь Віктарам Клімчуком. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

25 чэрвеня — 75-годдзе адзначае Анатоль Чміль (1948), беларускі жывапісец.

25 чэрвеня — 85 гадоў з дня нараджэння Ігара Шклярэўскага (1938—2021), расійскага і беларускага паэта, празаіка, перакладчыка.

26 чэрвеня — 70-гадовы юбілей святкуе Галіна Крываблочка (1953), беларуская мастачка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

27 чэрвеня — 100 гадоў з дня нараджэння Віктара Вяроцкага (1923—2004), беларускага жывапісца, педагога, заслужанага настаўніка БССР.

28 чэрвеня — 90 гадоў з дня нараджэння Юрыя Пашкіна (1933—1992), беларускага тэатразнаўца.

28 чэрвеня — 75 гадоў з дня нараджэння Барыса Цітовіча (1948—2021), беларускага графіка.

Календар падрыхтаваны БДАМІМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці Мікалая Іосіфавіча БУСЬКО і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

25 чэрвеня — на прэзентацыю кнігі Кацярыны Стройлавай «Блуканні душы», якая адбудзецца ў прыходзе святой Таціаны (вул. Русіянава, 50). Пачатак у 10.30.

27 чэрвеня — у Дом літаратара на пасяджэнне дыскусійнага клуба публіцыста Андрэя Мукавочыка. Тэма — «Як не патрэбна пісаць кнігі». Пачатак у 17.00.

29 чэрвеня — у кніжную краму «Светач» (пр. Перамажцаў, 11) на творчую сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Інай Фраловай. Пачатак у 11.00.

29 чэрвеня — у сярэдняю школу № 1 (Новая Баравая) на творчую сустрэчу з дзіцячым пісьменнікам Уладзімірам Магзо. Пачатак у 11.00.

30 чэрвеня — на прэзентацыю кнігі Наталлі Светнай «Крэмень», якая адбудзецца ў бібліятэцы г. п. Езярышча Гарадоцкага раёна. Пачатак у 11.00.

Выходзіць з 1932 года

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіёва
Алесь Марціновіч

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крыміні і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны
для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда".
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч РАДЧУК
Нумар падпісанні ў друку
22.06.2023 у 11.00
Ум. друку: арк. 3,72
Наклад — 696

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1339
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Руплікі прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 23025